

**Εθνικόν και Καποδιστριακόν Πανεπιστήμιον Αθηνών /
National and Kapodistrian University of Athens
Φιλοσοφική Σχολή / School of Philosophy
Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας / Faculty of History and Archaeology**

Ιστορίες Πολέμου στη Νοτιοανατολική Ευρώπη: Μια προσέγγιση στη διαχρονία

**Διεθνές επιστημονικό συνέδριο με αφορμή τα 100 χρόνια
από τους Βαλκανικούς Πολέμους (1912-13)
Αθήνα, 7 – 9 Νοεμβρίου 2013**

Histories of War in South-Eastern Europe: An Approach in the Longue Durée

**An international conference on the occasion of the centenary
since the Balkan Wars of 1912-13
Athens, 7 – 9 November 2013**

ΠΕΡΙΛΗΨΕΙΣ ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΕΩΝ / ABSTRACTS

ΝΙΚΟΣ ΑΝΑΣΤΑΣΟΠΟΥΛΟΣ

*Εθελοντικές δράσεις κατά τους Βαλκανικούς πολέμους:
Η περίπτωση του Σώματος Κρητών στα Ιωάννινα*

Σκοπός της ανακοίνωσης είναι να προσδιορίσει την πολεμική δράση του Ανεξάρτητου Συντάγματος Κρητών κατά την προσπάθεια απελευθέρωσης των Ιωαννίνων από τον ελληνικό στρατό την περίοδο 1912-13. Μέσα, λοιπόν, από την διαδικασία καταγραφής και παρουσίασης της εθελοντικής συμμετοχής των Κρητών στην επιχείρηση ένταξης των Ιωαννίνων και εν γένει της Ηπείρου στο ελληνικό κράτος, διαμορφώθηκε η ανάγκη προσέγγισής τους ως φορέων μίας μνήμης, που προσδιορίζουν πτυχές και νοοτροπίες του πολιτικού και κοινωνικού βίου καθώς και της πολεμικής πρακτικής κατά την εποχή των Βαλκανικών πολέμων.

Στην ίδια κατεύθυνση, οι μαρτυρίες και τα ημερολόγια μελών του Σώματος των Κρητών αποτελούν πολύτιμο αρωγό σε αυτήν την αναδρομή καθώς και η επεξεργασία του σχετικού αρχειακού υλικού. Άλλωστε, οι αρχειακές πηγές, στην περίπτωσή μας, προβάλλουν με σαφήνεια το φαινόμενο της αλληλεγγύης αλλά και της κοινωνικής συσσωμάτωσης. Ακολουθώντας, αυτή η δυναμική, σε επίπεδο εθελοντικής προσφοράς, αναδεικνύει στοιχεία της επίμονης και επίπονης προσπάθειας προς την εθνική εδαφική ολοκλήρωση, σε ένα πολιτικοστρατιωτικό πλαίσιο με όμοια χαρακτηριστικά για τα κράτη της Βαλκανικής χερσονήσου.

NIKOS ANASTASSOPOULOS

*Voluntarism during the Balkan Wars:
The case of the Cretan Corps in Ioannina*

This presentation aims to outline the military action of the Independent Cretan Regiment during the attempt by the Greek Army to liberate Ioannina in 1912-1913. By documenting the voluntary participation of Cretans in the operation that aimed to incorporate Ioannina into the Greek state, a need emerged to approach them as the embodiment of a memory, which brings together aspects and mentalities of political and social life, as well as military practices of the Balkan Wars.

In the same direction, the memoirs and diaries of members of the Cretan Corps constitute a valuable aid in tracing this outlook, alongside the consultation of relevant archival material. Additionally in our case, archival sources put forward the phenomena of camaraderie and social cohesion. Viewed at the level of voluntarism, this dynamic thus showcases elements of the stalwart and anguished effort for the spatial consolidation of the Greek nation, within a political and military framework that was in many ways similar across the Balkan Peninsula.

ΝΑΥΣΙΚΑ ΒΑΣΙΛΟΠΟΥΛΟΥ και ΜΑΡΙΛΙΑ ΛΥΚΑΚΗ

Μισθοφόροι του Βυζαντίου:

Ο ρόλος τους κατά τη μετάβαση από τη Μέση στην Ύστερη βυζαντινή περίοδο

Η βυζαντινή αυτοκρατορία στη μακραίωνη πορεία της έχει να αφηγηθεί πολλές «Ιστορίες Πολέμου». Πρωταγωνιστικό ρόλο σε αυτές έπαιξε σαφώς ο στρατός της. Ωστόσο, αναλόγως των στρατιωτικών αναγκών και των πολιτικών συνθηκών χρησιμοποίησε σε μεγάλο βαθμό στρατεύματα προερχόμενα από πολλές και διαφορετικές εθνικές ομάδες. Τα μισθοφορικά στρατεύματα άλλοτε λειτούργησαν επικουρικά του τακτικού στρατού, ενώ άλλες φορές αποτέλεσαν τον κορμό του. Η συνεισφορά τους σε αρκετές επιτυχίες της Μέσης βυζαντινής περιόδου τους κατέστησε όλο και πιο σημαντικούς για την παραπαίουσα αυτοκρατορία της Ύστερης περιόδου, που πλέον αδυνατούσε να πληρώσει για τις υπηρεσίες τους. Στόχος της παρούσας ανακοίνωσης είναι να συζητήσει το ζήτημα των μισθοφορικών στρατευμάτων τα οποία χρησιμοποίησε το Βυζάντιο και να εξετάσει το ρόλο τους. Το χρονικό πλαίσιο της μετάβασης από τη Μέση στην Ύστερη βυζαντινή περίοδο πιστεύουμε ότι θα επιτρέψει τη διερεύνηση ερωτημάτων σχετικά με την έννοια του όρου «μισθοφόρος», την εξέλιξη του ρόλου των μισθοφορικών ομάδων αλλά και σχετικά με τις διαφορετικές μορφές τους τις οποίες συναντούμε στις πηγές, από τους Βαράγγους της αυτοκρατορικής φρουράς έως τις γνωστές «Εταιρείες» ξένων μισθοφόρων. Σαφώς, οι επαγγελματίες αυτοί στρατιώτες επηρέασαν την αυτοκρατορία τόσο σε στρατιωτικό επίπεδο όσο και σε οικονομικό και κοινωνικό. Αν και η παρούσα ανακοίνωση δε στοχεύει στην ανάλυση των συνεπειών από τη στρατολόγηση μισθοφόρων, πιστεύουμε ότι θα μπορέσουν να διαφανούν εκείνες οι ανάγκες και περιστάσεις, οι οποίες οδήγησαν στη στρατολόγηση-πρόσληψη μισθοφορικών ομάδων και επαγγελματιών του πολέμου.

NAUSICA VASSILOPOULOU and MARILIA LYKAKIS

Mercenaries of Byzantium:

Their role during the transition from the Middle to the Late Byzantine period

The Byzantine Empire, throughout its over-millennial history, has a lot of “Histories of War” to tell. The main protagonist was clearly its army. However, depending on the

military needs and political conditions, foreign armies were used coming from various ethnic teams. Mercenaries were either auxiliary or the main body of the Byzantine army. Their contribution in several Byzantine victories during the Middle Byzantine period made them even more important for the crumbling empire of the later years who couldn't afford them any more. This presentation aims to discuss the matter of mercenary troops used by the Byzantines and examine their role. The time frame of the transition from the Middle to the Late Byzantine period will allow us to explore different issues related to the meaning of the term "mercenary", the evolution of the role of mercenary corps but also the range of forms in which they appear in contemporary Byzantine accounts, from the Varangians of the imperial guard to the notorious "Companies" of foreign warriors. Obviously, these professional soldiers influenced the Empire not only in the military field, but in the economic and social as well. Although this presentation does not aspire to analyse the consequences of hiring mercenaries, we believe we can reveal the needs and circumstances that made necessary the recruitment-hiring of mercenary corps and war professionals.

SALVATORE COSENTINO

*State, military service and land in the Early Middle Ages (600-800ca):
East and West*

The paper aims at exploring the notion of "state" in the early Middle Ages (600-800 ca.) both in Byzantium and in the Latin West in relation to the organization of military service. The key question will be to ascertain how Byzantium and the Visigothic, Frankish and Lombard Kingdoms made use of land and other economic resources for supporting military service. The comparison will help to better understand the various systems of organizations and precise the role played by different public powers in their functioning.

ΚΑΤΕΡΙΝΑ ΓΑΡΔΙΚΑ

Λόγος περί ειρήνης μέσα στον πόλεμο

Θα υποστηρίξω ότι οι συνθήκες του πολέμου δεν μπορούν να διαχωριστούν απόλυτα από εκείνες της ειρήνης, ότι η τύχη των αμάχων συχνά καθορίζεται από τους πολεμικούς σχεδιασμούς και ότι ο λόγος περί ειρήνης διαρκούντος του πολέμου συνδέεται με αυτές τις ασαφείς, διαφορούμενες κοινωνικές συνθήκες του πολέμου. Ο λόγος αυτός εκφέρεται από πολλών ειδών υποκείμενα, μπορεί να είναι κρατικός, θεσμικός ή κινηματικός. Ωστόσο θα εστιάσω στο λόγο των ιατρών, συνήθως πολιτών υπό τα όπλα, των οποίων ο ρόλος συχνά τους έφερνε σε συνάφεια με το μη εμπόλεμο κοινωνικό περιβάλλον και διαμόρφωνε ένα ιδιαίζον βλέμμα (regard). Θα αναφερθώ σε παραδείγματα από τις συγκρούσεις του 19ου και του 20ού αιώνα και κυρίως από τον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο, τον οποίο οι Βρετανοί χαρακτήρισαν ήδη τότε ως medical war.

KATERINA GARDIKAS

Speaking of peace in times of war

I argue that wartime conditions cannot always be distinguished from those of peace, that the fate of non-belligerent civilians is often determined by strategic design and that the discourse about peace in war is connected with the ambiguities of social life under wartime conditions. This discourse may be official, institutional or pacifist. I draw attention to writings by doctors, who were often drafted civilians and whose role frequently brought them into contact with non-belligerents. Such contacts did indeed shape a particular type of gaze. I will refer to instances from nineteenth and twentieth-century conflicts and mostly to cases from World War I, which the British characterized as a medical war.

KATEPINA ΔΕΡΜΙΤΖΑΚΗ

*Το πολεμικό υλικό στις συλλογές του Εθνικού και Ιστορικού Μουσείου:
Η συναγωγή υλικού της επικαιρότητας από τους Βαλκανικούς Πολέμους του 1912-1913*

Η ανακοίνωση παρουσιάζει τη συλλεκτική πολιτική του Εθνικού Ιστορικού Μουσείου, το οποίο ίδρυσε η Ιστορική και Εθνολογική Εταιρεία της Ελλάδας το 1882 και ειδικότερα εξετάζει το είδος των τεκμηρίων που συνδέονταν με τις πολεμικές επιχειρήσεις που έλαβαν χώρα πριν την ελληνική ανεξαρτησία, αλλά και κατά τη διάρκεια της επέκτασης των συνόρων του νεοελληνικού κράτους, έως και την Μικρασιατική Εκστρατεία το 1922.

Η μελέτη των αντικειμένων αποκαλύπτει μια μεγάλη ποικιλία αναμνηστικών: προσωπογραφίες, επιστολές, όπλα, προσωπικά αντικείμενα, στολές κ.ά. που εικονογραφούν τα γεγονότα, τις προσωπικές εμπειρίες και τη στρατιωτική οργάνωση καθ' όλη τη διάρκεια του β' μισού του 19ου αιώνα και στις αρχές του 20ού. Ιδιαίτερο βάρος δίνεται στο υλικό της επικαιρότητας που συγκεντρώθηκε από τους Βαλκανικούς πολέμους του 1912-1913. Η συλλογή των αντικειμένων, τα μηνύματα που προβάλλουν, η γνώση που καλλιεργούν και κυρίως η χρονική στιγμή κατά την οποία συλλέγονται σχετίζεται βεβαίως με τη συγκεκριμένη πολιτική και ιστορική συγκυρία αλλά και συγχρόνως όμως αποτυπώνουν τις αντιλήψεις, τις προσδοκίες και τα κίνητρα των ιδυνόντων του μουσείου της ΙΕΕΕ, αλλά και των δωρητών που παραχώρησαν το υλικό της επικαιρότητας από τους Βαλκανικούς πολέμους του 1912-1913.

KATERINA DERMITZAKIS

*The military relics in the collections of the National and Historical Museum of Greece:
The accumulation of contemporary material from the Balkan Wars (1912-1913)*

The paper presents the collecting policy of the Historical Museum, which was founded by the Historical and Ethnological Society of Greece in 1882, and especially explores those categories of objects, directly linked with various military campaigns, which took place before the Greek Independence and within the period of the expansion of the borders of the Greek state until the military campaign in Asia Minor (1922).

The study of the objects reveals a variety of mementoes, a range of different types of weapons, portraits, letters, personal items, costumes, etc. These objects display the events, the personal experience and the military organization within the course of the second half of the 19th century and the beginning of the 20th. The objects related to the two Balkan wars of 1912-1913 constitute a special subject of analysis. The choice of the relics

collected, the statements they make, the knowledge they produce and especially the historical time of their collection is closely connected with the historical and political context of this period as well as the beliefs, the expectations and the motives of the Historical and Ethnological Society's administration and that of the donors, who decided to consign the contemporary material of the Balkan Wars to the museums' care.

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΔΗΜΗΤΡΟΠΟΥΛΟΣ

*Από ορεισίβιοι κλέφτες, στρατιώτες της Επανάστασης:
Μια σκολιά οδός*

Στην ανακοίνωση επιχειρείται να εξεταστούν οι μέθοδοι πολεμικής δράσης των κλεφτών και των αρματολών των προεπαναστατικών χρόνων, ο βαθμός ενσωμάτωσής τους στις πολεμικές πρακτικές των ελληνικών στρατιωτικών δυνάμεων που έδρασαν στον Αγώνα του 1821 και οι δυσχέρειες προσαρμογής στη νέα κατάσταση που δημιούργησε η Επανάσταση. Βασική πηγή συνιστούν οι μαρτυρίες των προσώπων που πήραν μέρος στα συμβάντα, καθώς εκεί αποτυπώνονται όψεις του πολέμου που σχετίζονται όχι τόσο με τη στρατηγική σύλληψη ή την στρατιωτική οργάνωση όσο με το βίωμα της μάχης, τη νοοτροπία των πολεμιστών, την αντίληψή τους για τον αντίπαλο, τις ιεραρχικές σχέσεις ανάμεσα στους οπλαρχηγούς και στους απλούς στρατιώτες, τις προτεραιότητες και τις παραδοχές των συμμετεχόντων, ή τη σημασία των όπλων ως σύμβολο και συστατικό προσωπικής περηφάνιας.

DIMITRIS DIMITROPOULOS

*From mountaineers "kleftes", soldiers of the Greek Revolution:
A rugged road*

This paper aims to study the methods of martial action by "kleftes" and "armatoles" during the pre-evolutionary period, the incorporation level in the practices of the Greek military forces, which acted during the Struggle of Independence, and the difficulties of adjustment to the new situation created by the Revolution. The testimonies of the persons, which participated in the incidents, are the main sources of the paper, which depict the several aspects of war. Those aspects are related not so much to the strategic conception of the military organisation as to the experience of the battle, warriors' mentality and their perception of the opponent, the hierarchical relationships among the chieftains and the soldiers, the priorities and the assumptions of participants, or the importance of arms as a symbol and a constituent of personal pride.

ΣΤΡΑΤΟΣ ΔΟΡΔΑΝΑΣ

«Ο πόλεμος στα χαρτιά»:

Η διπλωματία του «ελληνο-γερμανικού άξονα» κατά τη διάρκεια του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου

Είναι γνωστό πως ο Εθνικός Διχασμός στην Ελλάδα διεξήχθη στη βάση της αντιπαράθεσης μεταξύ Βενιζέλου-Κωνσταντίνου για τη θέση και στάση της χώρας έναντι της παγκόσμιας σύρραξης. Έως την απομάκρυνση του βασιλιά τον Ιούνιο του 1917 τα ανάκτορα και το Γενικό Επιτελείο, παραβιάζοντας τον θεσμικό τους ρόλο,

ανέπτυξαν πυκνή αλληλογραφία στο πλαίσιο μιας μυστικής διπλωματίας με το Βερολίνο και την αντίστοιχη γερμανική πρεσβεία Αθηνών, με σκοπό να «ρυθμίσουν» την εξωτερική πολιτική της χώρας σύμφωνα με τις επιθυμίες του Κάιζερ και τα στρατιωτικά βαλκανικά σχέδια του Γενικού Επιτελείου του. Έχοντας απέναντί τους τον φιλοπόλεμο Βενιζέλο και την σύμμαχό του Αντάντ επιχείρησαν να εγκαταστήσουν και στη συνέχεια να διατηρήσουν έναν σταθερό διάυλο επικοινωνίας με τη γερμανική πλευρά για τον καλύτερο συντονισμό των ενεργειών τους ανάλογα με τις πολεμικές εξελίξεις. Η συγκεκριμένη διπλωματία για τον πόλεμο υποστηριζόταν από την ιδεολογία του αντικοινοβουλευτισμού, εσχάτως του φανατικού αντιβενιζελισμού, επενδυμένη από τις δυναστικές εξαρτήσεις και την προσκόλληση στην υπεροχή του πρωσικού μιλιταρισμού. Η ανά χείρας πρόταση θα επιχειρήσει να παρακολουθήσει τη διακύμανση των προσεγγίσεων για τον πόλεμο μέσα από τη μυστική αλληλογραφία μεταξύ Κάιζερ και Κωνσταντίνου (αλλά και της Σοφίας) και τις παράλληλες ελληνο-γερμανικές στρατιωτικές διαβουλεύσεις της περιόδου, που παγίωσαν τον φιλοβασιλικό πόλο εξουσίας και ταυτόχρονα τη γερμανική ηγεμόνευσή του.

STRATOS DORDANAS

“The war on paper”:

The diplomacy of the “Greco-German axis” during the First World War

It is known that in Greece the National Schism was instigated by the confrontation between Venizelos and Constantine, on what position the country should take in the 1914-1918 conflict. Until the king’s removal in June 1917 on the ground that he had violated his oath as a constitutional monarch, the palace and the General Staff were engaged in profuse correspondence in the context of secret diplomacy with Berlin and the corresponding German Embassy in Athens. The aim was to “regulate” the foreign policy of the country in accordance with the wishes of the Kaiser and his General Staff’s military plans for the Balkans. Having the opposition of the pro-war, pro-Entente Venizelos, they tried to establish and maintain a channel of communication with the German side to better coordinate their actions according to the developments of the war. This particular diplomacy on the war was supported by the ideology of anti-parliamentarism and fervent antivenizelism, reinforced by the interdependence of the royal dynasties and the conviction of the superiority of Prussian militarism. The present paper attempts to examine the changes in the approaches to the war through the secret correspondence between the Kaiser and Constantine (and Sophia), as well as the parallel Greco-German military discussions of that period, which consolidated the royalist axis of power and German hegemony.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΠΑΠΑΙΩΑΝΝΟΥ και ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΔΟΥΚΑΚΗΣ

Ιστορίες πολέμου σε πολεμικά μουσεία:

Μελέτες περίπτωσης

Πώς διαχειρίζεται και αποδίδει το πολεμικό μουσείο τον πόλεμο; Τι είδους και τι περιεχομένου ιστορίες λένε τα πολεμικά μουσεία στο κοινό τους; Και ποιο είναι αυτό το κοινό; Ποιοι ιστορούν στα πολεμικά μουσεία; Με ποια μέσα και ποιους στόχους

ερμηνεύεται και αναπαρίσταται ο πόλεμος στα πολεμικά μουσεία; Τι περιμένουμε από το πολεμικό μουσείο ως θεσμό του σήμερα?

Η ανακοίνωση προσεγγίζει και συζητά τα ανωτέρω ερωτήματα με σκοπό να αναλύσει ζητήματα προβολής και πρόσληψης της ιστορίας στο πολεμικό μουσείο, να καταδείξει τις προοπτικές ανάδειξης ιστοριών πολέμου μέσω σύγχρονων μουσειολογικών τάσεων, καθώς και να τονίσει την ανάγκη δημιουργικής συνεργασίας επιστημόνων της ιστορίας και της μουσειολογίας. Στη συζήτηση χρησιμοποιούνται και παρουσιάζονται ως μελέτες περίπτωσης δύο πολεμικά μουσεία της Ηπείρου: 1) το Στρατιωτικό Μουσείο Στρατηγείου Πολέμου στο «Χάνι Εμίν Αγά», το οποίο χρησιμοποιήθηκε ως στρατηγείο του ελληνικού στρατού κατά τις επιχειρήσεις για την απελευθέρωση της Ηπείρου στον Α' Βαλκανικό Πόλεμο, και 2) το Στρατιωτικό Μουσείο Καλπακίου, που αναφέρεται στις πρώτες δώδεκα ημέρες του ελληνοϊταλικού πολέμου το 1940 και περιλαμβάνει εκθέματα - κειμήλια της μάχης του Καλπακίου κατά την εισβολή των Ιταλών στην Ελλάδα (28η Οκτωβρίου 1940).

GEORGIOS PAPAIOANNOU and KONSTANTINOS DOUKAKIS

War stories in war museums:

Case studies

How does a war museum deal with and deliver the war? What kind of stories, and of what content, do war museums tell their audiences, whatever these may be? Who are the story-tellers? What are the means and the objectives of the representations of war in war museums? What do we expect from a war museum as an institution today?

This paper approaches and discusses these questions, aiming to analyze how history is presented and promoted in war museums, demonstrate the potential of presenting war stories via modern museological trends, and highlight the need of creative collaborations between historians and museologists. Two war museums from Epirus, NW Greece, are presented and used as case studies: 1) The Military War Museum of 1912-13 in the building of the «Emin Aga Inn», which was used as the Greek Army Headquarters during the military operations for the liberation of Epirus in the First Balkan War, and 2) the Military Museum of Kalpaki, which refers to the first twelve days of the Greek-Italian war in 1940 (World War II) and hosts exhibits from the battle of Kalpaki during the Italian invasion in Greece on the 28th October 1940.

RICHARD C. HALL

Sources of Bulgarian-Greek Conflict during the First Balkan War 1912-1913

The Bulgarian-Greek alliance signed on 30 May 1912 was fraught with problems. These problems eventually led to the Greek-Serbian alliance of 5 May 1913 directed against Bulgaria and to the Second Balkan War at the end of the next month. Among the most important of these difficulties was the failure to delineate a division of southeastern Macedonia between Bulgaria and Greece, the uneasy co-dominium established in Thessaloniki (Solun) after its occupation by Bulgarian and Greek troops in November 1912, and inability of Bulgarian and Greek diplomatic representatives to arrive at a territorial settlement during the London Conference of 1912-1913.

This paper will utilize Bulgarian primary sources and Bulgarian and Greek secondary materials to examine these and other causes of conflict. It will also recognize areas of cooperation during the First Balkan War. Unfortunately the policies of both sides contributed to the demise of the Bulgarian-Greek alliance. This was mainly due to the insistence of the Athens and Sofia governments to realize specific nationalist goals. These problems undercut the promise of the Balkan League.

ΑΛΕΞΑΝΔΡΑ ΚΑΡΑΔΗΜΟΥ ΓΕΡΟΛΥΜΠΟΥ

Πολεμικές καταστροφές, πόλεις και πολεοδομία στην Ελλάδα του 20ού αιώνα

Η σχέση πολέμου και πολεοδομίας υπήρξε πάντα στενή και πολυδιάστατη. Στην μεγάλη ιστορική διάρκεια, η πολεοδομία και η οικοδομική αντιμετώπισαν τους κινδύνους του πολέμου, θωρακίζοντας τις πόλεις με επιβλητικές και ολοένα πιο περίπλοκες υπερδομές και υποδομές -τείχη, πύργους, προμαχώνες και επιπρομαχώνες, ορύγματα, τάφρους και δίκτυα υπόγειων διαδρομών κλπ. και διευθετώντας τον αστικό χώρο με γνώμονα την αποτελεσματική άμυνα. Ωστόσο η ταχύτερη τεχνολογική πρόοδος των πυροβόλων όπλων υπερέβη σύντομα τις δυνατότητες του πολεοδομικού σχεδιασμού να αντισταθεί με κατασκευές αυτού ή οποιουδήποτε άλλου τύπου. Τα τείχη κατέστησαν άχρηστα. Η κατεδάφισή τους στις ευρωπαϊκές πόλεις, που έλαβε χώρα κυρίως τον 19ο αιώνα (Entfestigung), έδωσε την ευκαιρία για σημαντικές πολεοδομικές επεμβάσεις που προσαρμόσαν τις πόλεις σε ανάγκες της καθημερινής λειτουργίας τους. Στον α' παγκόσμιο πόλεμο, η δύναμη του πυρός ήταν τόσο, ώστε οι πόλεις που βρέθηκαν στις γραμμές των μετώπων ουσιαστικά ισοπεδώθηκαν. Επρεπε όμως να έλθει ο β' παγκόσμιος πόλεμος για να μετατραπούν πλέον όλοι ανεξαιρέτως οι οικισμοί και οι υποδομές μιας χώρας, στο μέτωπο ή στα μετόπισθεν, σε εξ αρχής στόχους εναερίων βομβαρδισμών στο πλαίσιο της θεωρίας του ολοκληρωτικού πολέμου. Θύματά τους υπήρξαν εκατοντάδες πόλεις, βιομηχανικές, ιστορικές, πρωτεύουσες κλπ.

Με το τέλος του πολέμου σε ολόκληρη την Ευρώπη καταγράφεται μια γιγαντιαία προσπάθεια ανοικοδόμησης και συγχρόνως αναδιοργάνωσης των χώρων και των οικισμών. Μέσω της ανοικοδόμησης τέθηκαν με νέους όρους η οργάνωση του εθνικού χώρου και των δικτύων, οι σχέσεις δημοσίου και ιδιωτικού τομέα, καθώς και ο χαρακτήρας της οικοδομικής παραγωγής.

Στην Ελλάδα οι πολυάριθμες καταστροφές πόλεων στους Βαλκανικούς πολέμους και στον α' παγκόσμιο οφείλονται κυρίως σε εμπρησμούς που προκαλούνται άλλοτε από τους υποχωρούντες στρατούς ή τους κατοίκους που αναγκάζονται να εγκαταλείψουν τον τόπο τους, αλλά και από τους νέους κυρίως των πόλεων που επιθυμούν να τις αναμορφώσουν σύμφωνα με δικά τους πρότυπα. Στη δεκαετία του 1940, το τέλος του β' παγκοσμίου πολέμου βρίσκει την χώρα κυριολεκτικά ισοπεδωμένη, με μόνη ελπίδα την ξένη οικονομική στήριξη, ενώ πάνω στα ερείπια του 1945 προστίθενται οι κάθε είδους καταστροφές -ανθρώπινες, υλικές, κοινωνικές- του εμφυλίου πολέμου. Και στις δύο περιόδους, η πολεοδομική ανασυγκρότηση στην Ελλάδα εκφράζεται με ενδιαφέρουσες προτάσεις, σε αντιστοιχία με όσα γίνονταν στις βιομηχανικές χώρες της Ευρώπης (Γαλλία, Αγγλία, Ολλανδία...). Το ζητούμενο είναι να ξεπεραστούν οι αφάνταστες δυσχέρειες της πραγματικότητας. Επικεντρώνοντας στην ελληνική εμπειρία, η ανακοίνωση θα επιχειρήσει να παρουσιάσει την δραστηριότητα των αρμοδίων φορέων και να κάνει μια πρώτη αποτίμηση του έργου που επιτελέστηκε.

ALEXANDRA YEROLYMPOS

Cities, War Catastrophes and Reconstruction in 20th century Greece

The relationship between war and town planning has always been intimate and multifaceted. In the long historical course, town planning and architecture addressed the danger of war by shielding the cities with massive and increasingly complex superstructures and works [walls, towers, bastions, moats, trenches and underground networks of escape passages etc.] and modeling the city space according to defense prerequisites. However, the rapid technological evolution of firearms soon rendered the walls obsolete and finally useless. Their demolition in European cities, which took place mainly in the 19th century (*Entfestigung*), provided an opportunity for significant interventions that modernized the townscapes while serving various functioning necessities.

In World War I, the power of the fire was such that the towns on frontlines were virtually razed to the ground. But it was during World War II that all settlements and infrastructures of a country, whether in battle areas or behind war lines, were turned into targets. Hundreds of cities, big or small, experienced ruthless attacks from the air. After the end of the war in Europe, a gigantic effort for the reconstruction and reorganization of sites and settlements is undertaken. Through the reconstruction, national space and networks are restructured, while relations between the public and private sectors, as well as the character of building production are redefined.

In Greece, the frequent catastrophes of cities during the Balkan wars and World War I are mainly due to arson caused either by the retreating armies and/or the inhabitants who are forced to leave their land, either by the new masters of cities wishing to remodel them according to their own standards. In the 1940s, the end of World War II finds the country literally devastated by the German occupants, while on the ruins of 1945 more damage will be added during the civil war. In both periods, reconstruction authorities formulated inventive proposals in line with those implemented in France, England, Netherlands. Problems arose when the projects reached the phase of materialization. Focusing on the Greek experiences, the communication will present the activity of architects, planners, public servants and politicians and make a first assessment of the work that was carried out.

ΑΘΗΝΑ ΚΟΛΙΑ-ΔΕΡΜΙΤΖΑΚΗ

Ο στρατός και ο στρατιώτης:

Η απεικόνισή τους στα ιστοριογραφικά και ρητορικά κείμενα (10ος-12ος αι.)

Ο στρατιώτης, τόσο ως εξατομικευμένη προσωπικότητα όσο και ως μέλος μιας συγκεκριμένης ομάδας, και ο στρατός, ως ένα από τα πιο βασικά όργανα διατήρησης της ακεραιότητας της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας – στον βαθμό που αυτό ήταν κατά καιρούς εφικτό – και άσκησης της εξωτερικής της πολιτικής, αποτελούν αντικείμενο πολύ συχνών αναφορών εκ μέρους των ιστοριογράφων. Παράλληλα, αρκετά συχνή είναι η παρουσίασή τους στους πανηγυρικούς λόγους, ενώ δεν λείπουν από επιστολές των λογίων. Η μελέτη των κειμένων που ανήκουν στα παραπάνω είδη έγινε κάτω από το πρίσμα της αναζήτησης στοιχείων για την απεικόνιση σε αυτά του στρατιώτη (του απλού πολεμιστή αλλά και του κατέχοντος ηγετική θέση), ως ατόμου που δρα μέσα στο πλαίσιο ενός ευρύτερου συνόλου και σε διαφορετικές περιστάσεις κάθε φορά, και του στρατού ως του συνόλου αυτού καθεαυτού. Στόχος αυτής της αναζήτησης ήταν να διαπιστωθεί:

α) ποια είναι η ιδανική και ποια η πραγματική εικόνα του στρατού και του στρατιώτη β) κατά πόσον συμβαδίζει η εικόνα που δίνουν οι ιστοριογράφοι με εκείνη των ρητόρων και επιστολογράφων γ) εάν υπάρχει διαφοροποίηση – και εάν ναι σε ποιο βαθμό – στον τρόπο με τον οποίο παρουσιάζουν και κρίνουν τους στρατιώτες και τον στρατό οι συγκεκριμένες πηγές του 10ου αιώνα και εκείνες του 11ου και 12ου, των οποίων οι συγγραφείς ζουν σε διαφορετικό περιβάλλον, από την άποψη των πολιτικών, οικονομικών και κοινωνικών εξελίξεων και δ) ποια είναι η στάση της κοινωνίας της περιόδου που εξετάζεται απέναντι στον στρατιώτη και τον στρατό.

ATHINA KOLIA-DERMITZAKI

The army and the soldier:

Their image in historiography and rhetoric (10th-12th centuries)

The soldier, both as an individual and as a member of a particular group, and the army, as one of the most essential components of maintaining the integrity of the Byzantine Empire - to the extent that this was possible at times - and of carrying out its foreign policy, are subject to very frequent references by historiographers. They are also quite often referred to in panegyrics, while they are present also in letters composed by scholars. The texts belonging to these categories were studied with the aim of exploring, on the one hand the image of the soldier (rank-and-file and the leadership) as a person who is active in the context of a larger whole and in different circumstances every time, and on the other the image of the army as the whole itself. The objective of this particular research is to establish: a) what is the ideal and what the actual image of the Byzantine soldier and army b) to what degree the picture given by historians is consistent with that of orators and correspondents c) the possibility of a differentiation in the way the soldiers and the army are presented and judged by the specific sources of the 10th century and by those of the 11th and 12th centuries, since the relevant authors write in different political and socio-economic circumstances, and d) what is the attitude of the society towards the military and the army during the period considered.

YURA KONSTANTINOVA

Αναλογία ή ισορροπία;

Στην παρουσίασή μου θα εστιάσω στην σύγκριση των πολιτικών στόχων με τους οποίους η Βουλγαρία και η Ελλάδα μπαίνουν στον πόλεμο με την Οθωμανική αυτοκρατορία το 1912. Θα παρακολουθήσω την εξέλιξη αυτών των στόχων στην πορεία του πολέμου, προσπαθώντας να διερευνήσω αν ο Β΄ Βαλκανικός πόλεμος ήταν αναπόφευκτος. Πιστεύω πως μόνο η σύγκριση των θέσεων των εμπλεκόμενων κρατών μπορεί να μας δώσει την σωστή απάντηση. Παράλληλα με τους στόχους των κυβερνήσεων θα παρουσιάσω και τις κοινωνικές ιδεολογίες στην Βουλγαρία και στην Ελλάδα, αναζητώντας τα κοινά και τα διαφορετικά στοιχεία. Η τοποθέτηση των ζητημάτων της εξωτερικής πολιτικής σε εσωτερικό, κοινωνικό και συναισθηματικό πλαίσιο είναι, κατά την γνώμη μου, ίσως ο μοναδικός τρόπος για να εξηγήσουμε τις πολιτικές αποφάσεις που αλλιώς φαίνονται ακατανόητες.

YURA KONSTANTINOVA

Commensurability or Balance?

One hundred years after the Balkan Wars there is still not an undisputed account of the events which happened in this undoubtedly pivotal for the peoples of Southeast Europe period. Instead, each of the countries in the conflict offers their own national interpretation based mainly on documents, accounts and memories of their compatriots participating in the events. The existing foreign sources are drawn into the national narrative most often to discuss issues of diplomacy or to support theses defended in those narratives. As a result, despite the occurrence in the recent years of new topics, which enriched our understanding of the Balkan wars, the knowledge about them remains fractional.

The aim of my presentation is to compare the goals with which Bulgaria and Greece entered into war with the Ottoman Empire in 1912 and to trace their development in order to highlight the reasons which made the Second Balkan War inevitable. I believe that only the parallel presentation of the Bulgarian and Greek perceptions of the events allows for the avoidance of stereotypical notions and evaluations which often prevail in our national historiographies. Parallel to the goals of the governments, I will examine the public mood by focusing on their interrelation. I believe that situating the foreign policy questions in a domestic context is often the only way to explain taking, *prima facie*, absurd political decisions.

ΛΕΝΑ ΚΟΡΜΑ

*Πολεμώντας (με) τις ασθένειες:
Πτυχές της επιδημίας της χολέρας του 1913*

Στόχος της παρούσας ανακοίνωσης είναι να μελετήσει τις κοινωνικές επιπτώσεις από την επιδημία της χολέρας του 1913. Αν και η χολέρα ενδημούσε και πριν από τους Βαλκανικούς Πολέμους στο χώρο της Μακεδονίας, κατά τη διάρκεια τους θα λάβει επιδημικό χαρακτήρα και θα προσβάλει τόσο τον ελληνικό στρατό όσο και τους κατοίκους της ευρύτερης περιοχής. Η επιδημία της χολέρας εμφανίσθηκε αρχικά τον Οκτώβριο του 1912 στον τουρκικό στρατό, και στην συνέχεια στον βουλγαρικό. Μπορεί κατά τον Α΄ Βαλκανικό Πόλεμο να μην εμφανίσθηκαν αντίστοιχα περιστατικά στον ελληνικό στρατό, η μόλυνση του, όμως, τελικά δεν ήταν δύσκολο να αποτραπεί. Ένα από τα πιο σημαντικά προβλήματα που προέκυψαν στη μάχη με την επιδημία, ήταν ο τρόπος εμβολιασμού. Ο στρατός είναι αυτός που θα εμβολιάσει τους στρατιώτες, του πρόσφυγες αλλά και τους κατοίκους της περιοχής. Θα εξεταστεί, επομένως, ο ρόλος που κατέχει εκείνη την περίοδο ο στρατός, ο οποίος ξεπερνά τα αυστηρά όρια της δικαιοδοσίας του και ασκεί καθοριστικό ρόλο στην αντιμετώπιση ευρύτερων ζητημάτων που αφορούν την ελληνική κοινωνία. Επιπλέον, θα μελετηθεί το πώς μπορεί ο Πόλεμος να λειτουργήσει, σύμφωνα με την άποψη του Roger Cooter, ως μια «εξωτερική θετική επίδραση» στην ιατρική, παρέχοντας μοναδικές ευκαιρίες γνώσεις, οι οποίες οδηγούν σε καλύτερες θεραπείες. Διότι, ενώ μέχρι την επιδημία του 1913 το ελληνικό κράτος προμηθευόταν το εμβόλιο από το εξωτερικό, οι ειδικές συνθήκες που επικρατούν κατά τους Βαλκανικούς Πολέμους, οδηγούν στην ανάγκη της παρασκευής του από τα ίδια τα εργαστήρια του Πανεπιστημίου Αθηνών.

LENA KORMA
*Battling with the diseases:
 Aspects of the cholera outbreak in 1913*

The purpose of this report is to study the social impact of the 1913 cholera epidemic. Early cases of cholera were documented before the Balkan Wars in Macedonia. However, during the wars, the disease will turn into a cholera epidemic affecting both the Greek army and the residents of the surrounding area. The cholera epidemic first appeared in October 1912 infecting the Ottoman army and then spreading in the Bulgarian army. Even though we do not have respective incidents concerning the Greek army during the First Balkan War, nevertheless, the infection was ultimately difficult to prevent. One of the most significant problems that occurred battling the epidemic was the vaccination techniques applied. The army will be responsible for vaccinating the soldiers, the refugees and the local people. We will examine therefore, the role the army held during that period, a role that exceeds the strict limits of its jurisdiction, exercising a decisive role in dealing with wider issues concerning the Greek society. Moreover, we will study how War can operate, according to R. Cooter's opinion, as a "positive external effect" in medicine, providing unique opportunities and knowledge, which lead to better treatments. Up until 1913, the Greek State's procurement of the vaccine was provided from abroad. However, the special conditions prevailing during the Balkan Wars, lead to the need of manufacturing them in the laboratories of the University of Athens.

NIKE KOUTRAKOU
*Soldiers and Propaganda:
 Examples from Middle Byzantine Politics*

Given its political role as one of the institutional pillars of the Byzantine imperial Government, the army became, especially from the 7th century onwards, both a particular target group that needed to be addressed in a different manner than the general public and an instrument of propaganda in itself. Thus, the army could be the recipient of perennial propaganda messages both in the context of combating an exterior and an interior enemy. In the first case the messages were rather straightforward and can be associated in one manner or other to the traditional themes of eternal victory, the divine help and the protection of the Christian Empire and its capital, Constantinople. The means of such propaganda were also traditional ones: its messages found expression through the specific officers (*παρακλήτορες/καντάτορες*), mentioned in the military manuals, and who had the duty to encourage the soldiers and to boost their self-confidence and confidence to victory by reminding them of past successes and glories. The second case is more interesting from the point of view of politics. Imperial propaganda targeting the army was of particular importance in cases of challenges to the imperial legitimacy, most specifically in the context of an emperor's accession to the throne. Ensuring through all kinds of tools and propaganda messages the army's favor, since it could support or oppose a pretender's ambitions, was paramount both in the context dynastic change and of dynastic continuity. An example of a traditional tool in this case was the army's oath of fealty to the emperor and in general, the ceremonial in which army leaders took part and which reminded everyone of the institutional role of the army as a political factor.

However some questions need to be addressed in a more detailed manner: for instance how were traditional perennial themes of army propaganda turned into topical ones? For instance how the theme of the victorious emperor was presented and could reach the soldiers in cases of emperors of limited, if not non-existent, military aptitude and valor? Did such themes pertaining to imperial ideology change and on what level? Did army propaganda rely more on continuity or on the change of circumstances? What about a situation of widespread and long-term controversy as the iconoclastic one? Can we assume a particular role of the Byzantine army on behalf of the iconoclast emperors and do the propaganda messages addressed to it at the time reflect iconoclast policy? Obviously this raises the question of how topical propaganda messages reached the army and which tools and means (traditional harangues, direct contacts, tracts, slogans, etc) became the preferred ones in relation to specific messages and circumstances. A supplementary question to be addressed has to do with who was the real target of propaganda messages: was it the army in its thematic organization, the Constantinopolitan troops, their leadership alone or a combination of both, allowing for a critical mass of soldiers to follow? The obvious answer should be “all of the above”, depending on the circumstances.

This paper will examine exactly what “depending on the circumstances” meant. Using specific examples from the middle Byzantine politics it will present how the traditional propaganda messages intensified in cases of political crises and by what means and tools the backing of the troops could be achieved. It will put forward mechanisms by which perennial propaganda themes became topical when addressing the army. It will provide examples of the way in which propaganda tools, such as the direct contact with the emperor (or pretender as the case might be) in person, could affect both the message and its perception, acting as a force multiplier among the troops. More “personalized” propaganda messages, (up and including personal attacks against those perceived as enemies, or presented as such), were introduced in times of conflict and denoted an intensification of propaganda, a verbal attack usually preceding a real armed one. The well-known example of emperor Leo V the Armenian, who, while a general during Michael I’s reign, after the Byzantine defeat by the Bulgarians, incited the soldiers against the emperor by presenting himself to the army as the brave lion, implied by his name, to be preferred over a deer known for its cowardice is a case in point. Leo’s telling the soldiers “that it was not the (their) advantage that a deer, as the fable put it, should be the master of lions”, as the Continuation of Theophanes¹ preserves it, amounts almost to an army slogan.

Finally, this paper will touch on the subject of propaganda messages to the army in relation to the reality of the times. It will try to identify both commonalities and rifts between the two, in particular in comparison with other modes of expression of propaganda as, for instance, court oratory. The way Army Propaganda expressed itself, still making use of the themes pertaining to the Empire in its glory, in the face of the changing circumstances of Late Byzantium after 1261 and during the protracted crisis of

¹ Theophanes Continuatus, *CSHB*, 16: καὶ μὴ ἔλαφον, ἐκεῖνο δὴ τοῦ μύθου, ἠγγεῖσθαι λεόντων καλὸν ἔλεγε εἶναι

the constant wars (civil and otherwise) that took up most of the 14th century and involved mostly mercenary and foreign allied troops, is an example of propaganda being unsuccessful because in obvious contrast with the reality of the times.

ΧΡΙΣΤΙΝΑ ΚΩΝΣΤΑΝΤΑΚΟΠΟΥΛΟΥ

Η οικονομική διαχείριση πολέμου μακράς διάρκειας:

Ο Αθηναϊκός ιμπεριαλισμός, η πληρωμή του φόρου και οι μικρές κοινότητες του Αιγαίου τον 5ο αιώνα π.Χ.

Τον 5ο αιώνα π.Χ. ο ελληνικός κόσμος υπέστη κάποιες ριζικές αλλαγές: για πρώτη φορά στην ιστορία, ο χώρος του Αιγαίου, με τα νησιά του και τις παράκτιες πόλεις του, ήρθε κάτω από τον έλεγχο μιας μόνο ιμπεριαλιστικής δύναμης, της Αθήνας. Αυτή η Αθηναϊκή κυριαρχία στο Αιγαίο ήταν το προϊόν μιας σειράς πολεμικών συγκρούσεων και συμμαχιών. Η ιστορία του 5ου αιώνα, με άλλα λόγια, είναι επί της ουσίας η ιστορία ενός μακροχρόνιου πολέμου σε πολλά μέτωπα μεταξύ της Αθήνας και διαφόρων ελληνικών πόλεων-κρατών (και όχι μόνο), ο οποίος καταλήγει να φέρει σε σύγκρουση την Αθήνα με τη Σπάρτη στο λεγόμενο Πελοποννησιακό πόλεμο. Αυτό το είδος των πολεμικών επιχειρήσεων απαιτούσε σημαντικό οικονομικό υπόβαθρο, ειδικά για τη διατήρηση του πολυέξοδου Αθηναϊκού ναυτικού. Για να ανταπεξέλθουν στις οικονομικές απαιτήσεις της διατήρησης του ναυτικού τους, οι Αθηναίοι επιβάλλουν πολύ νωρίς φόρο στους συμμάχους τους. Εξετάζοντας τις επιγραφές που διασώζουν το μέρος του φόρου (απαρχή) που αφιερωνόταν στη θεά Αθηνά ετησίως μετά το 454 π.Χ., υποστηρίζω ότι η πληρωμή του φόρου άλλαξε ριζικά τη ζωή των κατοίκων του Αιγαίου, ειδικά αυτών που ζούσαν σε μικρές κοινότητες, που σε πολλές περιπτώσεις δεν ήταν καν πόλεις-κράτη. Θα κοιτάξω ειδικά την περίπτωση των κατοίκων της Ρόδου για να υποστηρίξω ότι η Αθηναϊκή οικονομία του πολέμου μακράς διάρκειας του 5ου αιώνα υποχρέωσε τους κατοίκους των μικρών κοινοτήτων και πόλεων του Αιγαίου να ενταχθούν, θέλοντας ή μη, στα οικονομικά, διπλωματικά, πολιτικά και πολιτισμικά δίκτυα του Αιγαίου.

CHRISTY CONSTANTAKOPOULOU

The financial management of a long-term war:

Athenian imperialism, taxation and the small communities of the Aegean in the fifth century B.C.

The Greek world witnessed some radical changes during the course of the fifth century. For the first time in its history, the Aegean, with its island and coastal cities, came under the control of a single power, Athens. Athenian control over the Aegean was the result of a sequence of battles, skirmishes and coalitions. Fifth-century history, in other words, can be viewed as the history of a long-term war on many fronts between Athens and other Greek cities-states; this series of wars culminated in the Peloponnesian war, the great war between Athens and Sparta. Such type of warfare required substantial funding, especially for the maintenance of the costly Athenian fleet. For this purpose and from a very early age, Athens imposed taxation on her allies in order to meet the cost of sustaining the fleet. By looking at the inscriptions that record the part of the tax which was dedicated to goddess Athena (*aparche*), on a yearly basis after 454 BC, I argue that the payment of tax transformed the life of the Aegean Greeks, and especially those living in small-scale

communities, which, perhaps, were not even city-states. I will examine the case of Rhodes in order to argue that the Athenian financial policy for the long-term fifth-century war forced the Aegean Greeks to integrate, willingly or not, to the economic, diplomatic, political and cultural networks of fifth-century Aegean.

ΤΑΣΟΣ ΚΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ

Καταγράφοντας το ανομολόγητο:

Το πολεμικό ημερολόγιο ενός βιαστή στρατιώτη (1912-13)

Οι Βαλκανικοί Πόλεμοι του 1912-13 υπήρξαν, μεταξύ άλλων, και η πρώτη σύγκρουση του 20ού αιώνα στην οποία οι αγριότητες των εμπολέμων καταγράφηκαν συστηματικά, στο πλαίσιο της επιτόπιας αποστολής μιας διεθνούς επιτροπής (του «Ιδρύματος Κάρνεγκι»), που με τη σειρά της έγινε αντικείμενο πολιτικής αξιοποίησης ή συστηματικής απαξίωσης από τις ενδιαφερόμενες πλευρές. Οι μαζικοί βιασμοί γυναικών από τα αντίπαλα στρατεύματα αποτελούν μια από τις βασικές κατηγορίες που διατυπώθηκαν εκεί σε βάρος όλων των εμπόλεμων πλευρών. Οι βιασμοί που διαπράττονται στη διάρκεια πολεμικών συγκρούσεων συνήθως καταγράφονται είτε από την αντίπαλη προπαγάνδα (που καταγγέλλει και ενίοτε διογκώνει) είτε από συμπολεμιστές των δραστών που δε μετείχαν στη διάπραξή τους -ή δεν το ομολογούσαν- σε προσωπικά ημερολόγια, απομνημονεύματα κι επιστολές. Ειδική κατηγορία αποτελούν οι αφηγήσεις των ίδιων των θυμάτων και του άμεσου περίγυρού τους, αφηγήσεις που υπόκεινται επίσης σε διάφορες μορφές αυτολογοκρισίας. Οι μαρτυρίες των ίδιων των πολεμιστών-βιαστών κατά κανόνα απουσιάζουν. Σε αντίθεση με άλλες βιαιοπραγίες, που μπορεί να ομολογηθούν διακριτικά ή και να ενσωματωθούν στη δημόσια καταδίκη του πολέμου ως μιας απάνθρωπης διαδικασίας «τερατοποίησης» των ίδιων των μαχητών, στην περίπτωση του βιασμού μια πληθώρα κοινωνικών και ψυχολογικών μηχανισμών επιβάλλει συνήθως την πλήρη αποσιώπηση. Η ιδιάζουσα ηδονιστική φύση του εγκλήματος, που εξ ορισμού τίθεται εκτός της γκάμας των «αναμενόμενων» και ως εκ τούτου ηθικά πιο αποδεκτών (μολονότι καθόλου λιγότερο οδυνηρών) παραβιάσεων του δικαίου του πολέμου που προκαλεί π.χ. ο φόβος, η φυσική εξάντληση ή η σύγχυση των μαχητών, αποτρέπει επίσης τους δράστες από το ν' αφήσουν οποιαδήποτε αποδεικτικά στοιχεία της ενοχής τους, ακόμη και σε αυστηρά ιδιωτικά τεκμήρια όπως τα προσωπικά ημερολόγια.

Η πηγή που εξετάζουμε αποτελεί ως εκ τούτου πολύτιμο ντοκουμέντο, όχι μόνο λόγω της σπανιότητας παρόμοιων καταθέσεων αλλά και χάρη στην πληθώρα των σχετικών πληροφοριών που περιέχει. Πρόκειται για το ημερολόγιο ενός απλού στρατιώτη από την Πελοπόννησο, μετανάστη από τις ΗΠΑ («αμερικαν μπόης», κατά τη δική του ορολογία), οριακά εγγράμματο (γράφει με μια ορθογραφία σχεδόν φωνητική) και δίχως την παραμικρή αναφορά σε οικογένεια ή άλλους κοινωνικούς δεσμούς. Η περιγραφή των διαδοχικών ομαδικών βιασμών στους οποίους μετέχει κατά τη διάρκεια του πολέμου, δραστηριότητα που αποσπά μεγάλο μέρος των καθημερινών σκέψεων και σχεδιασμών του και η οποία αποδίδεται με μια αφήγηση σχεδόν «τεχνική» και κάθε άλλο παρά εξομολογητική, μας επιτρέπει να εξάγουμε αρκετά ενδιαφέροντα συμπεράσματα για την ένταξη της συγκεκριμένης μορφής εγκλημάτων πολέμου σ' αυτό που έχει αποκληθεί «πολεμική οικονομία της αρπαγής» (predatory war economy). Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η σύνδεση αυτής της πρακτικής με την ανάπτυξη του περιρρέοντος

κλίματος εθνικιστικής έξαρσης, που μετατρέπει τις «γυναίκες του εχθρού» σε λεία των νικητών, κυρίως όμως η καταγραφή της εμπλοκής μελών των τοπικών κοινωνιών σε ποικίλους ρόλους (αποτροπής ή ενθάρρυνσης των επίδοξων βιαστών) και με ποικίλα κίνητρα (εκδίκηση προσωπικών ή πολιτικών αντιπάλων, προστασία των «δικών τους» γυναικών με παροχέτευση του κινδύνου προς πιο εκτεθειμένες ομάδες του πληθυσμού κλπ).

TASSOS KOSTOPOULOS

*Narrating What is Usually Left Untold:
The War Diary of a Rapist Soldier (1912-13)*

If, as Susan Brownmiller has put it, “rape flourishes in every warfare irrespective of nationality and geographic location”, our knowledge about this “collateral” military practice is usually determined by social and political factors varying from one era or region to another. In the context of twentieth century warfare in Europe, incidents of war rape have been mostly recorded by the propaganda apparatuses of the rival states trying to subtract a political capital from “their” womenfolk sufferings at the hands of the enemy’s soldiers; the Balkan wars of 1912-13 were from this standpoint a rather pioneer case, setting an example for the “German atrocities” campaign that was to follow next year. On the other hand, there is a considerable literature, composed of war diaries and personal memoirs of old combatants, where incidents of individual or gang rape of enemy women are disclosed, usually in the form of a brief -and always reprimanding- description of some others’ conduct; lengthier accounts are used mostly to describe a narrator’s intervention in order to protect female civilians from fellow soldiers. A third category of information comes from the victims themselves or, more often, from their immediate environment; for obvious reasons, these testimonies are also subject to various forms of self-censorship. Confessions by soldiers-rapists themselves are virtually inexistent. Contrary to other forms of war violence, whose acknowledgment may even be incorporated into a public condemnation of war as an inhuman process transforming ordinary men into criminals, in the case of rape a whole array of social and psychological mechanisms imposes the perpetrators’ absolute silence: the particular hedonistic nature of this crime, which cannot be morally exonerated as a painful by-product of the combatants’ fear, confusion or oversteering, dissuades the perpetrators from leaving any trace of evidence of their actions; confessions can be made only under special conditions of strong emotional charge, in the form of a confidential man-to-man oral disclosure.

The document examined here is thus of considerable value as a historical source, both for his originality and for the abundance of information it contains. It is the war diary of a semi-literate Greek volunteer, a native of Southern Greece and a former emigrant to the USA, describing in detail his participation in the Balkan wars as a stretcher-bearer and his personal involvement in at least four cases of rape committed by him and other fellow soldiers. His account permits us to look into the mentality of a soldier rapist, how he consciously incorporates his crimes into the pattern of the predatory micro-economy of “war feeding itself”, going into the details of his premeditated planning and his (rather rare but equally eloquent) feelings of remorse. Also explored are the ways in which the surrounding mood of nationalist exaltation facilitates such a conduct, by removing all moral barriers and transforming the women of an enemy population into a “legitimate”

prey for victorious combatants. Another point of interest is the involvement of local actors as deterrents or instigators of sexual assaults (attempted, possible or actual) and the outline of their motives (political or personal revenge, protection of “their” womenfolk by redirecting the imminent danger towards another, more exposed local group, etc).

ΧΡΗΣΤΟΣ ΜΑΚΡΥΠΟΥΛΙΑΣ

*Η πολιορκητική στρατηγική των Βουλγάρων
κατά τις πολεμικές επιχειρήσεις της περιόδου 976-1018*

Τα τέλη του 10ου και οι αρχές του 11ου αι. σημαδεύθηκαν από τη μακρόχρονη και σκληρή πολεμική αντιπαράθεση ανάμεσα στη Βυζαντινή Αυτοκρατορία του Βασιλείου Β΄ και τις δυνάμεις του Βουλγάρου ηγεμόνος Σαμουήλ. Οι στρατιωτικές επιχειρήσεις που έλαβαν χώρα σχεδόν στο σύνολο της χερσονήσου του Αίμου χαρακτηρίστηκαν από την αρχική επικράτηση των Βουλγάρων και τη σταδιακή ανακατάληψη τις περιοχής από τον βυζαντινό στρατό. Με άλλα λόγια, πέρα από τον πόλεμο ελιγμών και τις μάχες, σημαντικό ρόλο στην εξέλιξη των επιχειρήσεων διαδραμάτισαν η κατοχή και υπεράσπιση οχυρωμένων θέσεων, κυρίως των αστικών κέντρων που βρίσκονταν σε στρατηγικής σημασίας κομβικά σημεία του ελλαδικού χώρου και των παραδουνάβιων περιοχών. Η στρατηγική των Βουλγάρων όσον αφορά στην κατάληψη των βυζαντινών πόλεων της Βαλκανικής δεν έχει γίνει ακόμη αντικείμενο μελέτης από πλευράς των ιστορικών. Στόχος της ανακοινώσεως είναι να αναλύσει τη στρατηγική αυτή και να διακριβώσει το επίπεδο της πολιορκητικής τεχνογνωσίας την οποία διέθεταν τα στρατεύματα του Σαμουήλ και των διαδόχων του, με την ελπίδα ότι μία σαφέστερη εικόνα του πολεμικού σχεδιασμού και των δυνατοτήτων του βουλγαρικού στρατού και της ηγεσίας του όσον αφορά στον πόλεμο θέσεων θα συμβάλει στην ευκρινέστερη αποτύπωση των γεγονότων της περιόδου 976-1018.

CHRISTOS G. MAKRYPOULIAS

Bulgarian strategy and siege warfare during the military operations of 976-1018

The end of the tenth and the beginning of the eleventh century were marked by the long and tough military confrontation between the Byzantine Empire ruled by Basil II and the forces of the Bulgarian ruler Samuel. The military operations that took place almost everywhere in the Balkans were characterized by the Bulgarians' early dominance and the gradual recapture of the region by the Byzantine army. In other words, apart from maneuver warfare and pitched battles, the occupation and defense of fortified positions, mainly urban centers situated in points of strategic importance in Greece and the Danube region, also played a significant role in the outcome of military operations. The Bulgarian strategy of occupying Byzantine cities in the Balkans has yet to be studied by historians. The aim of this paper is to analyze this strategy and clarify the level of poliorcetic know-how available to the troops of Samuel and his successors, in the hope that a clearer image of the military planning and potential of the Bulgarian army and its commanders with regard to siege warfare will contribute to a better understanding of the events of 976-1018.

ΜΑΡΙΑ ΜΑΜΑΛΗ

*Γυναίκες σε κλοιό πολιορκίας:
Ανασύνθεση του γυναικείου πληθυσμού στη διάρκεια της πολιορκίας του Χάνδακα
(1648-1669)*

Η εξέταση της δράσης των γυναικών στην πολιορκημένη πόλη του Χάνδακα προσφέρει ένα πλούσιο πεδίο θεματικών στο πλαίσιο της έμφυλης διάστασης της ιστορίας. Μέσω της ανασύστασης του γυναικείου πληθυσμού εξετάζονται οι πληθυσμιακές τάσεις, η εθνολογική σύσταση και οι δημογραφικές ανακατατάξεις. Οι επιπτώσεις των πολεμικών συγκρούσεων στον γυναικείο πληθυσμό εξετάζονται στο επίπεδο της χειραφέτησής τους σε συσχετισμό με τα αυξανόμενα καταγεγραμμένα ποσοστά χηρείας και αιχμαλωσίας των συζύγων τους. Οι πηγές που αναφέρονται στο γυναικείο τμήμα του πληθυσμού αναδεικνύουν την προνοιακή πολιτική της βενετικής διοίκησης μέσα από τις εξουσιοδοτήσεις για επισιτιστική βοήθεια. Παράλληλα, οι γαμήλιες πρακτικές και τα προικώα συμφωνητικά της περιόδου αποκαλύπτουν στοιχεία υλικού πολιτισμού και τις επικρατούσες τάσεις εγχρήματης και ανταλλακτικής οικονομίας. Η ψυχολογική παράμετρος, τέλος, του πολέμου αναδύεται μέσα από τις ιδεολογικές προσλήψεις, τις επικρατούσες απόψεις περί ηθικής, όπως επίσης και από τον αυτοπροσδιορισμό του γυναικείου άμαχου πληθυσμού. Ο τρόπος πρόσληψης και αποτύπωσης του αντιπάλου επιτρέπει την ανίχνευση της ταύτισης των γυναικών με την *ιδεολογία περί δίκαιου πολέμου*.

MARIA MAMALI
*Women under siege:
Redefining the female population in the besieged city of Candia (1648-1669)*

The acts and deeds of the women in the Cretan city of Candia during the siege by the Ottoman troops, is an historical sample of how a traditionally perceived male topic such as war, might be redefined under a reverse gender prospective. Such an angle not only reveals facts about the population of the city but highlights as well the level of autonomy achieved by women due to war and especially the increasing percentage of widowhood. Dowries, contracts, loans and economical strategies bring to life not a passive but a very active instead group of female inhabitants. Apart from their vivid contribution to the everyday life activities, besieged women were additionally bearers of the psychological changes of the era and their points of view allow a wider study of the ideology of war itself.

ΣΤΑΥΡΟΥΛΑ ΜΑΥΡΟΓΕΝΗ
Ζωγραφίζοντας την πορεία από την ήττα στην εποποιΐα

Τον Σεπτέμβριο του 1912 ο επικεφαλής του σερβικού στρατού Ζίβογιν Μίσιτς όρισε τον Πέταρ Ρανόσοβιτς ως «ζωγράφου του πολέμου». Ο Ρανόσοβιτς ήταν ο πρώτος καλλιτέχνης που συνόδευσε τον σερβικό στρατό με στόχο να καταγράψει τα σημαντικότερα πολεμικά γεγονότα. Η πρακτική αυτή συνεχίστηκε καθόλη τη διάρκεια των Βαλκανικών Πολέμων, όταν τον σερβικό στρατό συνόδευσαν είκοσι συνολικά καλλιτέχνες, αλλά και στον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, όταν ο αριθμός αυτός διπλασιάστηκε. Η καλλιτεχνική αυτή παραγωγή είχε ως αποτέλεσμα την καταγραφή της

εποποιίας του σερβικού στρατού στους Βαλκανικούς Πολέμους και τον πρώτο χρόνο του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου, αλλά και του «Αλβανικού Γολγοθά», δηλαδή της πορείας του σερβικού στρατού και των αμάχων που τον ακολούθησαν από τη σερβική επικράτεια προς την Αδριατική μέσω των αλβανικών βουνών, της εγκατάστασης στην Κέρκυρα, της μετεγκατάστασης στη Βόρεια Ελλάδα, της δημιουργίας του «Μετώπου της Θεσσαλονίκης» και της θριαμβευτικής πορείας προς την απελευθερωμένη πατρίδα.

Στόχος της παρούσας ανακοίνωσης είναι η παρουσίαση της καλλιτεχνικής παραγωγής στη διάρκεια των πολέμων (1912-1918) από τους σέρβους ζωγράφους. Η απεικόνιση του πολέμου έγινε από καλλιτέχνες που είχαν προηγουμένως σπουδάσει στο Μόναχο, το Παρίσι, τη Βιέννη και την Αγία Πετρούπολη. Στη διάρκεια αυτής της «εποχής του θανάτου» δημιουργήθηκαν τα σημαντικότερα μετεμπρεσιονιστικά και εξπρεσιονιστικά έργα της σερβικής ζωγραφικής.

STAVROULA MAVROGENI

Painting the Path from the Defeat to the Triumphant March

In September 1912, the head of the Serbian army Živojin Mišić named Petar Ranosović as "the painter of war". Ranosović was the first artist to accompany the Serbian army in order to paint the most important military events. This practice continued throughout the Balkan Wars, when the Serbian army was escorted by a total of twenty artists, as well as during the First World War, when that number doubled. As result of this, the epic of the Serbian army in the Balkan Wars and the first year of World War I were recorded in paintings of the time. That is to say, the course of the Serbian army during that time along with the civilians who followed it from the Serbian territory to the Adriatic Sea through the Albanian mountains (the "Albanian Golgotha") their installation in Corfu, their relocation to the Northern Greece, the creation of the "Front of Thessaloniki" and, finally, their triumphant march to the liberated homeland.

The aim of this paper is to present this artistic creation of the Serb painters during the wars (1912-1918), keeping in mind that the depiction of war was made by artists who had previously studied in Munich, Paris, Vienna and St. Petersburg. During this "time of death" the most outstanding meta-impressionist and expressionist works of art in Serbian painting were created.

ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΣ ΜΗΝΑΟΓΛΟΥ

*Η αιχμαλώτισίς του ἦτον μία περίστασις τοῦ πολέμου... :
Ἐθελούσιες αἰχμαλωσίεις Φαναριωτῶν ἡγεμόνων κατὰ τοὺς
αὐστρο-ρωσο-ὀθωμανικοὺς πολέμους τοῦ 18^{ου} αἰώνα*

Ἡ παράδοση στίς ρωσικές καὶ αὐστριακές δυνάμεις, ἡ ὁποία ὅμως παρουσιαζόταν πάντοτε στήν Πύλη τόσο ἀπὸ τοὺς Φαναριώτες ὅσο καὶ ἀπὸ τοὺς ἐκάστοτε ἐχθροὺς ὡς αἰχμαλωσία, ἐφαρμόστηκε ἀπὸ πολλοὺς ἡγεμόνες στήν Μολδαβία καὶ τὴν Βλαχία. Πρωτοχρησιμοποιήθηκε ἀπὸ τὸν «γενάρχη» τῶν Φαναριωτῶν Ἀλέξανδρο Μαυροκορδάτο τὸν ἐξ ἀπορρήτων καὶ συνεχίστηκε μέχρι καὶ τὸ τέλος τοῦ φαναριώτικου καθεστῶτος στίς

ήγεμονίες. Στην ανακοίνωσή μας παρουσιάζοντας τέτοιες περιπτώσεις έθελούσιων αιχμαλωσιῶν ἀπὸ τὰ χρόνια τοῦ Μαυροκορδάτου μέχρι καὶ τὸν ρωσο-ὀθωμανικὸ πόλεμο τοῦ 1806-1812 στοχεύουμε νὰ δείξουμε τὶς πρακτικὲς παραμέτρους καὶ συνθήκες μέσα στὶς ὁποῖες πραγματοποιιοῦνταν οἱ ἐθελούσιες αὐτὲς αιχμαλωσίες (συνήθως συνεννόηση τοῦ ἡγεμόνα μὲ τὸν «ἐχθρό» πρὶν ἀπὸ τὸν πόλεμο, εἰκονικὲς μάχες, μεταφορὰ περιουσίας τοῦ ἡγεμόνα στὴν «ἐχθρική» πρωτεύουσα καὶ προώθηση τῆς εἵδησης τῆς «αιχμαλωσίας» στὴν Πύλη) καθὼς καὶ τὶς διπλωματικὲς συνέπειες γιὰ τοὺς ἐμπολέμους (οἱ Ὀθωμανοὶ ἀποδυναμώνονταν διπλωματικά, ἐνῶ Ρῶσοι καὶ Αὐστριακοὶ προσπαθοῦσαν νὰ προσεταιρισθοῦν ἀκόμη περισσότερο τοὺς ἡγεμόνες κατὰ τὴν «αιχμαλωσία» τους παρέχοντάς τους τουλάχιστον ἀνετη διαμονή καὶ ἐνίστε χρηματοδοτώντας τους ἀδρά, ὥστε νὰ τοὺς χρησιμοποιήσουν γιὰ τὴν προώθηση τῶν συμφερόντων τους στὴν Ὀθωμανικὴ Αὐτοκρατορία, ὅπου πάντοτε προσπαθοῦσαν νὰ τοὺς ἐπαναφέρουν μετὰ τὸν πόλεμο «ἀπελευθερώνοντάς» τους). Τέλος, θὰ δώσουμε καὶ μία ἐρμηνεία τῆς στάσης τῶν ἡγεμόνων, τῶν πεποιθήσεων καὶ τῶν προσδοκιῶν τους ἀπὸ αὐτὸ τὸ ἐν πολλοῖς διπλὸ «παιχνίδι» ἀνάμεσα σὲ Ὀθωμανοὺς καὶ Εὐρωπαίους.

CHARALAMPOS MINAOGLOU

*His captivity was an outcome of the war ... :
Voluntary captivity of Phanariot rulers during
the Austro-Russo-Ottoman wars during the 18th century*

Many Phanariot rulers of Moldavia and Vallachia surrendered themselves to the Austrian and Russian forces throughout the 18th century. They were trying to convince the Porte -in cooperation with the Austrians and Russians- that they had been captured by the enemy. This tactic was practiced for the first time by Alexander Maurocordatos, the founder of the Phanariot system, and existed till the end of the Phanariot regime in the Danubian Principalities. In our paper, we discuss several cases of voluntary captivity dating from the last decade of the 17th century to the Russo-Ottoman war of 1806-1812. These cases provide a clear insight into the aspects and conditions involved in the voluntary captivity of the Phanariots (usually cooperation with the “enemy” long before the war, iconic battles, money transfer to the “enemy’s” capital and finally announcement of the captivity to the Porte). Every Phanariot ruler, who had been “captured” voluntarily, was acting in favour of the “enemy” and against the Porte. Russians and Austrians were trying to gain the loyalty of the “captive” princes by being generous to them, in order to use them as their agents in the Ottoman Empire. This is the reason they insisted on the restoration of the “captive” princes, during

the negotiations for the peace treaties with the Ottomans. We conclude our paper with an interpretation of the convictions and the expectations the Phanariots had from their acting as double “agents” between the Ottomans and the Europeans.

ΙΑΚΩΒΟΣ Δ. ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ

Ανταποκρίσεις από την πρώτη γραμμή:

Οι πολεμικοί ανταποκριτές στα μέτωπα των Βαλκανικών Πολέμων

Οι Βαλκανικοί Πόλεμοι συγκέντρωσαν από την πρώτη στιγμή το ενδιαφέρον της κοινής γνώμης στο εξωτερικό. Δεκάδες πολεμικοί ανταποκριτές από διάφορες χώρες του κόσμου στάλθηκαν στην περιοχή για να καλύψουν την πολεμική αναταραχή. Στο άρθρο αυτό παρουσιάζονται και αξιολογούνται τα κανάλια της ενημέρωσης της ξένης κοινής γνώμης από τα μέτωπα του πολέμου. Ως πηγές αξιοποιούνται κυρίως τα απομνημονεύματα των πολεμικών ανταποκριτών καθώς και τα δημοσιεύματα των εφημερίδων.

ΙΑΚΟΒΟΣ Δ. ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ

Reporting from the Frontline:

War Correspondents in the Balkan Wars (1912-1913)

The Balkan Wars were the first armed conflict between the new born nation states of the region at the beginning of the 20th century. In the battlefields of the southern Balkans, various nationalisms were clashed with intensity. When the wars ended, both the territorial status and the ethnological composition of the area had been significantly changed. The Ottoman Empire collapsed leaving its European possessions to the new born Balkan nations. From the very beginning, the Balkan Wars garnered the attention of the Great Powers, but evolved also to an attractive topic for discussion for the public as well. Especially the first Balkan War was depicted as a ‘holy war’ of the Christian Balkan states against the Muslim Ottoman Empire.

The increased interest of the European public about the Balkan Wars was reflected in numerous related newspaper articles. It is worth noticing that many European newspapers sent special war correspondents in the Balkan Peninsula in an effort to ensure valid information from the frontline. In this article I shall try to highlight the paths of the information sent by the Balkan battlefields to foreign audiences and assess their validity.

ΚΑΤΕΡΙΝΑ ΝΙΚΟΛΑΟΥ

Ιστορίες γυναικών σε πολέμους του Βυζαντίου (7ος-11ος αι.)

Στην ανακοίνωση επιχειρείται η αποτύπωση της απτής, ενεργητικής παρουσίας των βυζαντινών γυναικών στον πόλεμο στην ευρεία έννοιά του και όχι αποκλειστικά στο πεδίο της μάχης. Ακολουθεί η παρουσίαση του τρόπου χρήσης εκ μέρους των βυζαντινών συγγραφέων της γυναικείας εικόνας στο κατεξοχήν ανδρικό πολεμικό περιβάλλον, δεδομένου ότι για τους Βυζαντινούς, ιδιαίτερα της μέσης εποχής, η εμμονή στη γυναικεία αδυναμία και αφέλεια, όπως και η μέριμνα για την προάσπιση της γυναικείας αιδούς συνιστούσαν θεμελιώδεις αντιλήψεις, θεωρητικά τουλάχιστον αδιασάλευτες.

Όσον αφορά το πρώτο ζητούμενο γίνεται λόγος για γυναίκες, που έπαιρναν αποφάσεις για πόλεμο ή βρίσκονταν στο στρατόπεδο, όχι όμως στη μάχη. Σε αυτές περιλαμβάνονται οι σύζυγοι αυτοκρατόρων, που ακολούθησαν τους ηγεμόνες σε εκστρατείες, καθώς και οι αυγούστες που άσκησαν οι ίδιες εξουσία στο όνομά τους ή στο όνομα ανήλικων διαδόχων του θρόνου και διαχειρίστηκαν ζητήματα εξωτερικής πολιτικής. Μνεΐα γίνεται επίσης και για το γυναικείο βοηθητικό προσωπικό, που ακολουθούσε σε αυτές τις περιπτώσεις, όπως και στις κοινές γυναίκες που, όπως φαίνεται, κινούνταν στα όρια των στρατοπέδων ή και μέσα σε αυτά. Η βιαιότητα και η αγριότητα της ένοπλης αντιπαράθεσης παρέμεναν «προνομιακό» πεδίο των ανδρών, στις ιδιαίτερες όμως συνθήκες που δημιουργούσε ο πόλεμος καλούνταν να ανταποκριθεί και ο γυναικείος πληθυσμός. Έτσι, κατά τη διάρκεια πολιορκίας μετείχε δυναμικά ή υποστηρικτικά στην άμυνα της πόλης, ενώ στη μάχη αυτή καθαυτή η παρουσία του ήταν απαγορευτική.

Στη συνέχεια της ανακοίνωσης παρουσιάζεται ο τρόπος με τον οποίο αντιμετώπισαν οι Βυζαντινοί συγγραφείς στα ιστοριογραφικά κείμενα και στα στρατιωτικά εγχειρίδια γυναίκες που συμμετείχαν σε ένοπλο αγώνα. Σύμφωνα με αυτούς, οι έμφυλες γυναικείες ιδιότητες χαρακτήριζαν ακόμη και τις αμαζόνες. Από την άλλη πλευρά οι γυναικείες αδυναμίες μπορούσαν να αποτελέσουν όπλα στα χέρια των εχθρών αλλά και να χρησιμοποιηθούν επ' ωφελεία των Βυζαντινών. Μεταξύ άλλων, σε δύο ιστορίες που αναφέρονται, μία γυναίκα-πειρασμός απέβη καταστροφική για τη βυζαντινή κυριαρχία στη Μεσόγειο τον 9^ο αιώνα, ενώ ο έρωτας μιας νεαρής Βουλγάρας για ένα βυζαντινό γόνο αριστοκρατικής οικογένειας αποδείχτηκε δύναμη για το κράτος.

Συμπερασματικά αναφέρεται ότι παρά τα στερεότυπα που ήθελαν τη μεσαιωνική γυναίκα αποκλεισμένη, μακριά από τα κοινά και τις ανδρικές υποθέσεις, οι Βυζαντινές ήταν παρούσες ακόμη και στο τελευταίο σημείο που θα περίμενε κανείς να τις βρει, στο στρατόπεδο και στο πεδίο της μάχης. Εκεί, όταν απαιτούνταν ιδιαίτερες ικανότητες, κατεξοχήν ανδρικές, οι γυναίκες τις επεδείκνυαν και ανταποκρίνονταν με επιτυχία στις αντιξοότητες, ενώ σε άλλες περιπτώσεις οι αδυναμίες του φύλου τους ήταν θετικά ή αρνητικά καταλυτικές.

KATERINA NIKOLAOU

Women's stories in Byzantine wars (7th – 11th c.)

The paper is an attempt to sketch the palpable and active participation of Byzantine women in warfare, the latter broadly defined and not confined to the battlefield. This is followed by a presentation of the ways in which Byzantine authors utilized the image of women within an exclusively masculine war environment, given the fact that for the Byzantines, especially those of the Middle Byzantine period, a persistence in female weakness and naivety, along with a preoccupation with protecting the honor of women, constituted fundamental concepts that were, at least in theory, unwavering.

With respect to the first aim of the paper, mention is made of women who took decisions concerning war or who were present in military camps, but not in battle. These include wives of emperors who followed the rulers during campaigns, as well as empresses who held power in their own name or in the name of underage heirs to the throne and dealt with matters of foreign policy. There are also references to female auxiliary personnel who followed along in such cases, as well as to common women who

seem to have frequented the outskirts of camps or may have even been found within them. The violence and brutality of armed conflict were still male “prerogatives”, yet in the special conditions created by war womenfolk were also called upon to respond. Thus, during a siege women took part, either an active or a supportive one, in the defense of the city, while the battlefield itself was still off-limits to them.

Next we deal with the way Byzantine authors of historiographical texts and military treatises treated women who participated in armed conflicts. According to them, even Amazons were characterized by gendered female qualities. On the other hand, female weaknesses could be used as weapons in the hands of an enemy, but also to benefit the Byzantines. Among others, two stories are mentioned in which a “femme fatale” proved disastrous to Byzantine domination in the Mediterranean in the ninth century, while the love of a young Bulgarian woman for the scion of a Byzantine noble family turned out to be an asset for the Empire.

In conclusion, it is stated that, despite the stereotypes that present medieval women as secluded away from matters of state and the affairs of men, Byzantine women were present even in the last place one might have expected to find them, the military camp and the field of battle. It was there that, whenever special skills particular to men were needed, women displayed them and successfully faced adversity, while in other cases the weaknesses of their gender proved decisive, either in a positive or in a negative way.

ΜΑΡΙΑ ΝΤΟΥΡΟΥ-ΗΛΙΟΠΟΥΛΟΥ

*Φεουδαρχικοί πόλεμοι και επιπτώσεις στην κοινωνία
της φραγκοκρατούμενης Ρωμανίας (13ος-14ος αι.)*

Οι σταυροφόροι μετά το 1204 προσπαθούσαν να διατηρήσουν τις κτήσεις τους στην άλλοτε βυζαντινή αυτοκρατορία (Ρωμανία) αντιμετωπίζοντας τους Βυζαντινούς ή τις λατινικές δυνάμεις που διεκδικούσαν δικαιώματα στο χώρο, με μια αυστηρή στρατιωτική οργάνωση και πιστή εφαρμογή του φεουδαρχικού κώδικα των Ασσιζών της Ρωμανίας. Χρησιμοποιώντας το παράδειγμα του Πολέμου της Ευβοικής Διαδοχής (1256-1258), της μάχης της Πελαγονίας (1259) και της δίκης της Μαργαρίτας του Πασσαβά (1276), αλλά και των ανδεγαυικών βλέψεων μετά τη συνθήκη του Viterbo (1267), όπως και των αραγωνικών διεκδικήσεων στις αρχές του 14^{ου} αιώνα διαφαίνονται οι επιπτώσεις στην φεουδαρχική (ιπποτική) κοινωνία των φραγκοκρατούμενων περιοχών. Όπως προκύπτει από τις πηγές της εποχής (αρχαιακά έγγραφα, χρονικά) οι δυτικοί εφήρμοζαν ανεκτική και διαλλακτική προς τις τοπικές κοινωνίες πολιτική αποφεύγοντας διενέξεις, ενώ από την άλλη υπακούοντας αυστηρά στο φεουδαρχικό δίκαιο σε ό,τι αφορούσε την υποτέλεια, την πίστη στην ιεραρχία ή την κληρονομικότητα των φεούδων προσπαθούσαν να ενισχύσουν τη δύναμή τους στην Ανατολή και να κρατήσουν ζωντανή τη σταυροφορική ιδεολογία. Έτσι λοιπόν η συχνή χρήση τίτλων ευγενείας συχνά κενών, αλλά και η συνεχής αναφορά στον Πάπα ή στο Γάλλο βασιλέα είναι ενδεικτικές των στενών σχέσεων με τη Δύση, αλλά και της αίγλης που διατηρούσαν οι σταυροφορικές κτήσεις στη Δύση, ακόμη και όταν είχαν παρακαμάσει.

MARIA DOUROU-ELIOPOULOU

Feudal wars and their impact on the society of Frankish Romania (13th-14th cent.)

The crusaders after 1204 tried to strengthen their position in Romania by confronting the Byzantines and the other Latins who claimed power in the area. As they were a minority, they respected the old privileges accorded to the local population in an effort to avoid hostilities and kept good relations with the Pope and the king of France. The feudal hierarchy, the claim of the oath of homage and the inheritance of fiefs were strictly applied in the Frankish society according to the legislative code of the Assizes of Romania. The example of the war for the succession in Euboea, the battle of Pelagonia and the trial of Marguerita of Passavant, as well as the Angevin and Aragonese claims in Romania are typical of the chivalrous ideal that prevailed. The sources of the period indicate that the Latin dominions kept their glamour in the West, while the crusading ideology was kept alive, even when they were in decline and the Turkish menace was imminent.

ΑΓΓΕΛΙΚΗ ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ

Πόλεμος και ιδεολογία την εποχή των Κομνηνών:

Οι νίκες στο βόρειο σύνορο ως αντικείμενο εσωτερικής πολιτικής εκμετάλλευσης

Στόχος της παρούσας ανακοίνωσης είναι να καταδειχθούν τα μέσα (κυρίως γραπτά κείμενα, αλλά και άλλα είδη προπαγάνδας) τα οποία χρησιμοποίησε ο κρατικός μηχανισμός κατά την περίοδο διακυβέρνησης του Βυζαντίου από την οικογένεια των Κομνηνών (1081-1185) προκειμένου να επηρεάσει την κοινή γνώμη και να βοηθήσει στη διαμόρφωση ενός ευνοϊκού κλίματος υπέρ των εκπροσώπων της αυτοκρατορικής δυναστείας. Όπως και σε άλλες περιόδους της βυζαντινής ιστορίας, βασικό εργαλείο προς τον σκοπό αυτόν αποτελούσαν οι ρήτορες της αυλής και οι πανηγυρικοί λόγοι τους οποίους καλούντο να εκφωνήσουν. Όμως, παρά το ότι οι ρήτορες ήταν υποχρεωμένοι, τόσο από την παράδοση του λογοτεχνικού είδους που υπηρετούσαν όσο και από το γεγονός ότι ήταν εξαρτημένοι κοινωνικά και οικονομικά από τον εκάστοτε ηγεμόνα, να εγκωμιάζουν τις αυτοκρατορικές νίκες στο πολεμικό και το διπλωματικό πεδίο, οι ίδιοι και οι λόγοι τους οποίους εκφωνούσαν αποτελούσαν με τη σειρά τους μέσο έκφρασης της κοινής γνώμης και, ενίοτε, όργανο κριτικής της πολιτικής του αυτοκράτορα. Μέσω της εξέτασης χαρακτηριστικών παραδειγμάτων από τις πηγές της περιόδου θα επιχειρηθεί η αποτύπωση του τρόπου με τον οποίον οι νίκες των Κομνηνών αυτοκρατόρων (κυρίως των Ιωάννη Β΄ και Μανουήλ Α΄) επί των λαών του βορείου συνόρου του Βυζαντίου χρησιμοποιήθηκαν στο πλαίσιο της αυτοκρατορικής προπαγάνδας στο εσωτερικό του κράτους, ενώ παράλληλα θα αναλυθούν οι αιτίες για τις οποίες οι νίκες αυτές έγιναν αντικείμενο πολιτικής εκμετάλλευσης.

ANGELIKI PAPAGEORGIU

War and ideology in the Komnenian era:

Victories in the northern frontier as objects of domestic political exploitation

The aim of this paper is to pinpoint the means (mostly texts, but also other tools of propaganda) used by the state apparatus during the period when Byzantium was ruled by the Komnenos family (1081-1185) to influence public opinion and help create an environment favorable to the members of the imperial dynasty. As in other periods of Byzantine history, the main tools for achieving this goal were the court orators and the

panegyric orations they were called to give. However, despite the fact that orators were obliged, not only by the tradition of the literary genre they were serving, but also by the act that they depended on whomever was on the throne for their social status and remuneration, to praise imperial military and diplomatic victories, they themselves and the orations they gave were in turn a means of expressing public opinion and sometimes an instrument of criticizing the emperor's policy. Through the examination of characteristic examples from contemporary sources we will attempt to sketch the way in which the victories of the Komnenian emperors (mainly those of John II and Manuel I) against the peoples on Byzantium's northern frontier were utilized within the framework of domestic imperial propaganda, while at the same time we will analyze the causes which led to those victories becoming objects of political exploitation.

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΠΑΥΛΟΠΟΥΛΟΣ

Εικόνες των Βαλκανικών Πολέμων στη ζωγραφική, στη γλυπτική και στη χαρακτική

Στην ανακοίνωση θα παρουσιαστούν εικαστικές εκδοχές συμβάντων κατά τους Πολέμους του 1912-13 στην Ελλάδα. Πρόκειται για μοναδικό πανόραμα των δεινών αγώνων του ελληνικού λαού, το οποίο συνέθεσαν Έλληνες ζωγράφοι, γλύπτες και χαράκτες, δίνοντας την ώρα που οι μάχες μαίνονταν στα πεδία. Συνεπαρμένοι από τα γεγονότα, υφαίνουν έτσι έναν παράλληλο, ανάλογο και προς τον ιστοριογραφικό, ιστό αφήγησης, πλούσιο και συναρπαστικό, άλλοτε περισσότερο ακαδημαϊκό και άλλοτε πιο πολύ λαϊκότροπο.

DIMITRIS PAVLOPOULOS

Images of the Balkan Wars in Painting, Sculpture and Prints

In the paper artistic versions of events having taken place during the 1912-13 Wars in Greece will be presented. It constitutes a unique overview of the strenuous struggles of the Greek people, composed by Greek painters, sculptors and printers, capturing the battles ranted on the fields. Fascinated by the facts, they weave a parallel, proportionate to the historical one as well, web of narrative, rich and exciting; more academic at times and more naive at others.

ΣΠΥΡΙΔΩΝ Γ. ΠΛΟΥΜΙΔΗΣ

Ο θαλάσσιος αποκλεισμός της Ελλάδας το 1916-17:

Η απαρχή της οικονομίας της «αυτάρκειας»

Ο Πρώτος Παγκόσμιος Πόλεμος ενέγραψε ανεξίτηλα τη δική του ιστορία στην παγκόσμια και δη την ευρωπαϊκή οικονομία. Η οικονομική αυτάρκεια και ο προστατευτισμός, που κυριάρχησαν στη δεύτερη δεκαετία του Μεσοπολέμου, ήταν γεννήματα του Μεγάλου Πολέμου. Το 1914-18 (ιδίως από το 1916, οπότε άρχισαν να ιδρύονται πανευρωπαϊκά κρατικές υπηρεσίες επισιτισμού του άμαχου πληθυσμού) η πολεμική οικονομία ενσωμάτωσε ένα οικονομικό σύστημα αυστηρά κατευθυνόμενο και ελεγχόμενο από το κράτος. Ο κρατικός έλεγχος επεκτάθηκε στη μεταφορά, τη διανομή και τον καθορισμό των τιμών των πρώτων υλών και των τροφίμων, δίνοντας έτσι ένα τέλος στην απόλυτη ελευθερία της κλασικής φιλελεύθερης οικονομίας του «μακρού»

19ου αιώνα. Η συγκεκριμένη κρίση του επισιτισμού έπληξε περισσότερο τις ηπειρωτικές χώρες της Κεντρικής Ευρώπης και τις χώρες της κλειστής θάλασσας της Μεσογείου, όπου ο υποβρυχιακός κλοιός ήταν πιο ασφυκτικός σε σχέση με τον Ατλαντικό Ωκεανό.

Η κρίση αυτή δεν άφησε αλώβητη την Ελλάδα. Από την έναρξη του ευρωπαϊκού πολέμου και το κλείσιμο των Δαρδανελλίων στη ναυσιπλοΐα, η Ελλάδα έχασε την πρόσβαση στις σιτοφόρες αγορές της Ρωσίας και της Ρουμανίας, όπως επίσης και την επικοινωνία με τα λιμάνια του Αμβούργου και της Τεργέστης. Από τη στιγμή μάλιστα που επιβλήθηκε ο στενός αποκλεισμός της Αντάντ (21 Νοεμβρίου 1916) και μέχρι την 5 Μαρτίου 1917 «ουδέν σιτοφόριον αφίχθη» στον Πειραιά και τα λοιπά λιμάνια της Παλαιάς Ελλάδος. Τα έγγραφα του Υπουργείου των Εξωτερικών βρίθουν από κοινοποιημένες αναφορές νομαρχών και κοινοταρχών, για θανάτους «εκ πείνης» ή «εξ αστίας». Το επισιτιστικό πρόβλημα υπήρξε πρωτοφανές και για πρώτη φορά (στη νεώτερη ιστορία του) ο ελληνικός πληθυσμός βίωσε τη διανομή τροφίμων με δελτίο. Η νέα πραγματικότητα του Παγκοσμίου Πολέμου και του θαλάσσιου αποκλεισμού διέδωσαν και παγίωσαν τις έννοιες του «επισιτισμού» και της «αυταρκείας» στο θεσμικό λεξιλόγιο των Ελλήνων. Η παρούσα ανακοίνωση αποσκοπεί στο να διερευνήσει τις βραχυπρόθεσμες και μεσοπρόθεσμες συνέπειες του θαλάσσιου αποκλεισμού του 1916-17 στην οικονομική ζωή της χώρας και στην εγχώρια οικονομική σκέψη.

SPYRIDON G. PLOUMIDIS

*The maritime embargo on Greece in 1916-17:
The onset of autarkic economic policies*

The First World War left its profound impact on the global and, first and foremost, the European economy. The naval blockades and the submarine warfare signaled the onset of autarky and protectionism, two economic practices that found a broader scope in the 1930s. In 1914-18 (more particularly from 1916 on, when state-run provisioning agencies were founded on a pan-European scale), the war economy took the shape of an economic system that was regulated and strictly controlled by the state. The belligerent states took control of transport, distribution and rationing, and fixed the prices of raw materials and foodstuff, thus putting an end to the absolute freedom of the classic market economy of the 1800s. The continental countries of Central Europe and those of the Mediterranean, where the naval blockade was more firm compared to the Atlantic, were worst hit by this provisioning crisis.

Greece was inevitably affected by this crisis. Following the outbreak of the World War and the closing of the Dardanelles, the country lost its access to the granaries of Russia and Romania, as well as to the depots of Hamburg and Trieste. What is more, during the tight blockade of 'Constantinople' Greece by the vessels of the Entente (21 November 1916 to 5 March 1917) not a single load of wheat arrived in Piraeus or the other ports of Old Greece. The Historical Archive of the Ministry of Foreign Affairs is loaded with reports by prefects and community councils about premature deaths from hunger and starvation. The starvation problem became really severe, and the population of Greece experienced rationing for the first time in its modern history. In 1916-17, provisioning and autarky were institutionalized in the form of the Committee of Supplies and the Ministry of Provisioning. The aim of my paper here is to shed more light on the

short- and mid-term consequences of the Great War and the naval blockade on Greece's economy and Greek economic thought.

ΝΙΚΟΣ ΠΟΤΑΜΙΑΝΟΣ

Πόλεμος και κοινωνία τη δεκαετία του 1910:

Κρατικά μέτρα και κοινωνική διαπάλη γύρω από τον επισιτισμό και τον πληθωρισμό

Η ανακοίνωσή μου θα επικεντρωθεί στις κρατικές διευθετήσεις και την κοινωνική διαπάλη γύρω από τα ζητήματα του επισιτισμού και των τιμών των βασικών αγαθών κατά την «πολεμική δεκαετία», με έμφαση στην περίοδο του πρώτου παγκοσμίου πολέμου. Η Ελλάδα, χώρα εξαρτημένη για τη διατροφική της επάρκεια από το διεθνές εμπόριο, δεν θα μπορούσε παρά να αντιμετωπίσει δυσκολίες και ελλείψεις σε τρόφιμα λόγω της αναστάτωσης του διεθνούς εμπορίου που επέφερε ο Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος (αλλά και οι Βαλκανικοί και ο ελληνοτουρκικός του 1919-1922). Οι δυσκολίες κορυφώθηκαν κατά τη διάρκεια του αποκλεισμού που επέβαλε η Αντάντ το 1916-17. Επιπλέον η πολεμική προσπάθεια χρηματοδοτήθηκε (ιδίως από το 1917 κ.ε.) όχι από νέους φόρους ούτε τόσο από δάνεια, αλλά με την έκδοση χαρτονομίσματος η οποία οδήγησε σε πρωτοφανή πληθωρισμό (σε συνδυασμό με τη σπάνι των αγαθών).

Το ελληνικό κράτος ανταποκρίθηκε στην κρίση επισιτισμού παρεμβαίνοντας στην αγορά σε πολύ μεγαλύτερη κλίμακα απ' όσο είχε κάνει μέχρι τότε, ακολουθώντας το παράδειγμα των μεγάλων εμπόλεμων χωρών. Εισαγωγές αλεύρων κλπ σε συνεργασία με την Εθνική τράπεζα, επιτάξεις μέρους της εγχώριας σοδειάς, απαγόρευση εξαγωγών, διανομή αγαθών με δελτίο, δημιουργία ειδικού Υπουργείου επισιτισμού και αυτάρκειας αποτελούν τα σημαντικότερα μέτρα που έλαβαν βενιζελικές και αντιβενιζελικές κυβερνήσεις, παραβιάζοντας τα θέσφατα του οικονομικού φιλελευθερισμού. Επιπλέον επέβαλαν εκτεταμένες διατιμήσεις και ενοικιοστάσιο, ενώ εισήγαγαν τη νομοθεσία δίωξης της «αισχροκέρδειας».

Τα μέτρα αυτά σηματοδοτούσαν μια τομή στο εσωτερικό της ευρύτερης τάσης ανόδου του κρατισμού, ενώ συνδέονταν με την ανάδυση στον δημόσιο λόγο της έννοιας της αισχροκέρδειας ως κομβικής για την ερμηνεία της πτώσης της αγοραστικής δύναμης των λαϊκών τάξεων. Το «ιδίωμα της αισχροκέρδειας» πήγαζε από βαθιά ριζωμένες αντιλήψεις περί δικαίου και άδικου κέρδους (οι οποίες μπορούν να συσχετιστούν με την έννοια της «ηθικής οικονομίας» που εισήγαγε ο E. P. Thompson) και χρησιμοποιούνταν από εργατικά κέντρα και δημοσίους υπαλλήλους, από εφημερίδες και πολιτικούς. Μικροκαταστηματάρχες και μεγαλέμποροι ενοχοποιούνταν για την ακρίβεια αλλά και για τις ελλείψεις στην αγορά (κατηγορούμενοι ότι απέκρυπταν αγαθά για να τα πουλήσουν πιο ακριβά αργότερα). Θα αναφερθώ τόσο στις αντιδράσεις τους, όσο και στα αιτήματα που διατυπώνονταν σε ψηφίσματα και στον τύπο, από εργάτες και μικροαστούς, για την αντιμετώπιση της σιτοδείας και της ακρίβειας.

ΝΙΚΟΣ ΠΟΤΑΜΙΑΝΟΣ

War and society in the 1910s:

State policy and social conflict regarding food provisioning and inflation

Greece was a country dependent on international trade regarding the sufficiency of foodstuffs and other goods, and inevitably faced severe problems of provisioning due to

the turbulence in the commerce caused by the Great War (1914-18), as well as by the Balkan wars (1912-13) and the Greco-Turkish war of 1919-1922. The food shortage climaxed during the commercial “blockade” of the Greek ports imposed by the Entente in 1916-1917. Moreover, war (in particular the 1919-1922 one) was essentially financed neither by taxes nor by loans, but by issuing banknotes –something that fed an unprecedented inflation, along with the dearth of goods.

The Greek state responded to the provisioning crisis by intervening in the market in a scale much larger than ever before, following the example of the big European states. Importing of flour and other goods in collaboration with the National Bank, requisition of a part of the crops, prohibition of exports, rationing and foundation of a special Ministry of provisioning and self-sufficiency were the most important measures taken by the governments of these years (both liberal and royalist), violating the sanctities of economic liberalism. Moreover they imposed extensive price controls and they introduced anti-profiteering laws.

These measures marked a turning point in the general trend of the rise of statism after the 1890s, and were related to the emergence in the public discourse of the concept of profiteering as crucial for the interpretation of the decline of the purchasing capacity and the standard of living of the popular classes. This “profiteering idiom” drew upon deeply rooted assumptions about the fair and the unfair profit (which can be correlated to the concept of moral economy introduced by E.P. Thompson), and it was used by labour unions and civil servants, by newspapers and politicians. The blame for both high prices and shortages was put on small shopkeepers and bigger merchants, who were accused of greed and of hiding goods in order to sell them later. In my paper I will examine their reactions, as well as the workers’ and white collars’ demands concerning the provisioning crisis and the high prices of goods.

ANNA PAMOY-ΧΑΨΙΑΔΗ

*Πολιτικές και πολιτειακές μεταβολές στην Αθήνα συνεπεία πολεμικών επιχειρήσεων:
Από τον Σόλωνα στους Τριάκοντα Τυράννους*

Από τους πολέμους που αναλαμβάνουν οι Αθηναίοι πριν από τις μεταρρυθμίσεις του Κλεισθένη αλλαγές συντελούνται από όσους διακρίνονται σε αυτούς. Αργότερα στρατηγοί που διακρίνονταν έπρεπε να πείσουν την εκκλησία του δήμου, και η νίκη αποτελεί επίτευγμα όλων των πολιτών, ενώ για την ήττα κατηγορούνται οι εισηγητές του πολέμου. Με πολεμικές επιχειρήσεις συνδέεται η απόκτηση ναυτικού από τους Αθηναίους και πολιτειακές αλλαγές συντελούνται μετά τις νίκες εναντίον των Περσών στον Μαραθώνα και στη Σαλαμίνα. Η δημοκρατία ενισχύεται και μετά την ήττα τους στη μάχη της Τανάγρας. Συνέπεια της πανωλεθρίας στη Σικελία υπήρξε η κατάλυση της δημοκρατίας, που αποκαθίσταται λίγο αργότερα για να καταλυθεί και πάλι μετά την ήττα των Αθηναίων στους Αιγός ποταμούς.

ANNE RAMOU-HAPSIADI

*Effects of military activities at Athens in the fields of politics and institutions:
From Solon to the Thirty Tyrants*

Before Kleisthenes' reforms changes were made by men distinguished in wars. Later generals could be influential but they have to induce the people to adopt their measures and victory was declared to be an achievement of the citizens and in case of defeat responsible were their politicians. The conversion of Athens from a land power into a naval power was the effect of the war with Aigina. Democracy was strengthened with new institutions after Marathon and Salamis, as well as after their defeat at Tanagra by Sparta and her allies. An effect of their disaster in Sicily was the overthrow of democracy which was restored a little later, to be replaced once more by an oligarchy after their failure at Aigos Potapoi.

ΓΙΑΝΝΗΣ ΣΤΟΥΡΑΪΤΗΣ

“Τον καιρό του Βουλγαροκτόνου”:

Ο ρόλος της ταυτότητας στην ιδεολογική νομιμοποίηση του ίδιου πολέμου σε δύο διαφορετικές ιστορικές εποχές

Η ανακοίνωση έχει ως αντικείμενο την ιδεολογική νομιμοποίηση του μακροχρόνιου πολέμου του Βασιλείου Β' ενάντια στον τσάρο Σαμουήλ (986-1018) για την αποκατάσταση της ρωμαϊκής αυτοκρατορικής εξουσίας στο μεγαλύτερο τμήμα των κεντρικών και βόρειων Βαλκανίων. Η ιδεολογία που καθόρισε την προσέγγιση των Βυζαντινών συγγραφέων σε αυτήν την πολεμική σύγκρουση θα αντιπαρατεθεί στην ιδεολογία του ομώνυμου ιστορικού μυθιστορήματος της Πηνελόπης Δέλτα, το θέμα του οποίου βασίστηκε στο ίδιο πολεμικό γεγονός σχεδόν εννέα αιώνες μετά κατά την εποχή του 'μακεδονικού αγώνα' (1904-1908). Η χρήση διαφορετικών ιδεολογικών σχημάτων για την δικαιολόγηση της πολεμικής βίας θα αναλυθεί συγκριτικά σε σχέση με το διαφορετικό κοινωνικο-πολιτικό περιβάλλον (Μεσαίωνας και Νεωτερικότητα) που τα παρήγαγε. Ο στόχος αυτής της συγκριτικής ανάλυσης είναι διττός: Αφενός, η διερεύνηση του τρόπου με τον οποίο οι διαφορετικές μορφές συλλογικής κοινωνικής ταυτότητας και ανάλογης πολιτικής οργάνωσης καθορίζουν, αλλά και εκφράζονται μέσα από, διαφορετικά ιδεολογικά ιδιώματα για τη νομιμοποίηση του πολέμου ως πολιτικού μέσου. Αφετέρου, να καταδειχθεί ότι η «ιδεολογική» χρήση της ιστορίας στη σύγχρονη εποχή μπορεί εν τέλει να λειτουργήσει ως χρήσιμο μέτρο σύγκρισης για τον μεσαιωνολόγο στην προσπάθεια αποφυγής αναχρονιστικών προσεγγίσεων και προβληματικών ερμηνειών του υλικού των πηγών.

YANNIS STOURAITIS

“Τον καιρό του Βουλγαροκτόνου”:

The role of identity in the ideological legitimization of the same war conflict in two different historical epochs

The current paper will touch upon the issue of the legitimization of Basil II's protracted warfare against Tsar Samuel (c. 986-1018), which aimed at the re-assertion of Roman imperial authority over the largest part of the northern and central Balkans. The ideology that informed the Byzantine writers' approach to this military event will be comparatively juxtaposed to the ideology that informed the homonymous novel of Penelope Delta, the subject of which was based on the same event almost ninth centuries later in the context of the so-called Macedonian struggle (1904-1908). The employment of different

ideological schemes for the justification of military violence will be analysed in relation to the different socio-political backgrounds (Middle Ages vs. Modernity) that produced them. This comparative analysis has a double aim: First, to scrutinize the ways in which different forms of collective social identity and the relevant political organization, circumscribe, but are also expressed by, different ideological idioms for the legitimization of war as a political means. Second, to argue that the “ideological” use of medieval history in the modern era may function as useful point of reference for medievalists in their effort to avoid anachronistic approaches and problematic interpretations of source material.

ΕΥΣΤΡΑΤΙΑ ΣΥΓΚΕΛΛΟΥ

Στρατός και κοινωνία στο ύστερο Βυζάντιο:

Το μεταρρυθμιστικό πρόγραμμα του Γεωργίου Πλήθωνα Γεμιστού

Στις αρχές του 15ου αι. το βυζαντινό κράτος τελούσε υπό τον ασφυκτικό κλοιό των Οθωμανών, ενώ η Πελοπόννησος αποτελούσε το τελευταίο αμυντικό προπύργιο των Βυζαντινών στον ελλαδικό χώρο. Εκεί, το ζήτημα της άμυνας εξελίχθηκε σε μείζον κοινωνικό θέμα και κατέστη εστία προβληματισμού σχετικά με τη θεσμική και κοινωνική λειτουργία του στρατού. Οι προτάσεις του Πλήθωνα για τη σύσταση ντόπιου επαγγελματικού στρατεύματος, όπως αυτές διατυπώνονται στα υπομνήματά του προς τον αυτοκράτορα Μανουήλ Β΄ Παλαιολόγο (1414 και 1418) και τον δεσπότη Θεόδωρο (1416), συνδέονται με την κοινωνική και οικονομική αναμόρφωση της περιοχής και εκφράζουν γενικότερα την ανάγκη πολιτικής εξυγίανσης του βυζαντινού κράτους.

Στην παρούσα ανακοίνωση εξετάζεται το μεταρρυθμιστικό πρόγραμμα του Πλήθωνα βάσει των πολεμικών και πολιτικο-οικονομικών συνθηκών της εποχής. Οι προτάσεις του φιλοσόφου του Μυστρά για τον βυζαντινό στρατό, οι οποίες έχουν κατά καιρούς απασχολήσει την έρευνα, αξιολογούνται εκ νέου με στόχο την ανάδειξη του ρόλου του θεσμού στην κοινωνία των υστεροβυζαντινών χρόνων.

ΕΦΣΤΡΑΤΙΑ ΣΥΝΚΕΛΛΟΥ

Army and Society in Late Byzantium:

The reform program of George Plethon Gemistos

In the early 15th century the Byzantine state was surrounded by the Ottomans, whereas the Peloponnese was the last defensive stronghold of the Byzantines in the Greek area. There, the need of defense became a major social issue and provided matter for discussion about the institutional and social function of the army. Plethon's proposals for the establishment of local professional army, as formulated in his texts addressed to the emperor Manuel II Palaeologus (1414 and 1418) and the despot Theodore (1416), are associated with the social and economic reformation of the region and reflect the general need for the political reorganization of the Byzantine Empire.

This paper aims at examining Gemistos' reform program regarding the military and political-economic conditions of the era. The thoughts of the philosopher of Mystras on the Byzantine army, which have occupied scientific research from time to time, re-evaluated in order to emphasize the role of the army in the society of the late Byzantine period.

ZISIS FOTAKIS

The Development of the Study of War in Greece since 1989

In its attempt to provide an account of the study of war in Greece since 1989, this paper adopts a “broad definition of military history that encompasses not just history of war and wars, but that includes any historical study in which military personnel of all sorts, warfare (the way in which conflicts are actually fought on land, at sea and in the air) military institutions, and their various intersections with politics, economics, society, nature and culture...” (Morillo, St. & Pavkovic, M. F., *What is Military History*, Cambridge U.K. & Madden MA, USA, 2013, p. 3). Within this context, it sketches relevant contributions from Greek institutions (the Greek Ministry of Defense, Museums, Archival Centers, and Universities) and presents the main trends of the historiography of War in Greece both on the scholarly and the popular history level in the light of corresponding international developments.

ΕΙΡΗΝΗ ΧΡΗΣΤΟΥ

Από το ατομικό στο συλλογικό:

Προσωπικές αντιπαλότητες ως αιτία εμφυλίων πολέμων

Με την ανάλυση τριών περιπτώσεων εμφυλίων πολέμων κατά τη μέση βυζαντινή εποχή επιχειρείται να ανιχνευθούν οι λόγοι που οδήγησαν τμήματα του στρατού και του πληθυσμού στην υποστήριξη ενός επιφανούς στρατιωτικού, που κινούμενος από προσωπικά συμφέροντα ή φιλοδοξίες, στις οποίες ενίοτε απέδιδε ιδεολογικό περιεχόμενο (πολιτικό, ηθικό ή θρησκευτικό), εξεγείρετο κατά της κεντρικής εξουσίας, προέβαινε δηλαδή σε πράξη καθοσίωσης, κατά τη βυζαντινή πολιτειακή ιδεολογία. Τα ιστορικά παραδείγματα αντλούνται από τους 8ο -10ο αιώνες: στάση του Αρταβάσδου εναντίον του εστεμμένου αυτοκράτορα Κωνσταντίνου Ε΄, εξέγερση του Θωμά του Σλάβου επί Μιχαήλ Β΄ και στάση των Φωκάδων και των Σκληρών επί Βασιλείου Β΄. Κοινά χαρακτηριστικά και των τριών στάσεων είναι η μακρά διάρκεια, η καθολική ανάμειξη του στρατού -και του αγροτικού πληθυσμού στη δεύτερη περίπτωση- της Μ. Ασίας στο πλευρό των εμπολέμων, η διεκδίκηση του ελέγχου της Κωνσταντινούπολης από τους στασιαστές κατόπιν συνεννόησης με παράγοντες της πρωτεύουσας ή με πολιορκία, η ανάμειξη ξένων λαών στην υποστήριξη της εξέγερσης ή στην απόκρουσή της και, τέλος η επικράτηση της κεντρικής εξουσίας.

Υπάρχει, όμως, σαφής διαφοροποίηση στο πολιτικό και κοινωνικό καθεστώς μεταξύ του 8ου και του 10ου αι. Οι αλλαγές επηρέασαν τις αιτίες των στάσεων, καθώς και τους λόγους για τους οποίους υποστηρίζονταν οι αρχηγοί τους από στρατό και πολίτες. Η αντιπαράθεση ανάμεσα στην ύπαιθρο και στην Κωνσταντινούπολη, που θα αιτιολογούσε τη στάση του Θωμά του Σλάβου και η προβολή του θρησκευτικού ζητήματος-εικονομαχία ή εικονοφιλία- που προβλήθηκε δευτερευόντως για την ανταρσία του Αρτάβασδου εναντίον της ισαυρικής δυναστείας, μετατίθεται στο πεδίο της σύγκρουσης της επαρχιακής, αλλά δυναμικής και ισχυρής οικονομικά και στρατιωτικά, αριστοκρατίας με τη βασιλεύουσα αριστοκρατία των Μακεδόνων.

IRENE CHRESTOU

*From the individual to the collective:
Personal animosities as a cause of civil wars*

Through an analysis of three cases of civil war during the Middle Byzantine period an attempt is made to detect the reasons that led sections of the army and the people to support an illustrious military man who, driven by personal interests or ambitions, which he sometimes dressed in a mantle of ideology (political, moral or religious), would rise against central authority, i.e. commit an act of high treason according to Byzantine state ideology. The historical examples are drawn from the eighth – tenth centuries: the revolt of Artavasdos against the crowned emperor Constantine V, the rebellion of Thomas the Slav during the reign of Michael II and the revolt of the Phokas and Scleros families during the reign of Basil II. Common characteristics of all three are their long duration, the universal involvement of the army – and, in the second case, of the rural population – of Asia Minor in support of the belligerents, the claim of control over Constantinople by the rebels after coming to terms with elements within the capital or following a siege, the involvement of foreign peoples in supporting or suppressing the rebellion and, finally, the prevalence of central authority.

There is, however, a clear distinction in the political and social establishment between the eighth and the tenth century. The changes influenced the causes of the revolts, as well as the reasons for the support their leaders received from the army and the civilian population. The confrontation between the countryside and Constantinople, which would justify the rebellion of Thomas the Slav, and the highlighting of the religious issue – Iconoclasm vs. Iconolatry – which was a secondary question with regard to the revolt of Artavasdos against the Isaurian dynasty are transformed into a clash between a provincial, yet dynamic and both financially and militarily powerful, aristocracy and the ruling Macedonian dynasty.

ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ ΧΡΥΣΟΣ

Ιστορίες βυζαντινο-βουλγαρικών Πολέμων (681-1018)

Με συγκεκριμένη αναφορά στην εκστρατεία του Νικηφόρου Α΄ το 811 μ.Χ. και στα χαρακτηριστικά της επιχειρείται απάντηση στο γενικό ερώτημα γιατί ειδικά οι βυζαντινο-βουλγαρικές αναμετρήσεις του πρώιμου μεσαίωνα είχαν στοιχεία εξαιρετικής και ανελέητης σκληρότητας, ώστε να πρέπει να τους κατατάξουμε στους ‘ολοκληρωτικούς πολέμους’.

EVANGELOS CHRYSOS

Talking about Byzantine-Bulgarian wars (681-1018)

With concrete reference to the invasion of emperor Nicephorus I in Bulgaria in AD 811 and its specific characteristics an attempt is made to answer the general question why especially the Byzantine-Bulgarian clashes in the early Middle Ages have assumed such an extraordinary cruelty that we should classify them as ‘total wars’.

ΣΕΛΗΝΗ ΨΩΜΑ

Νομισματικές εκδόσεις προς κάλυψη στρατιωτικών αναγκών:

Η εισαγωγή του χάλκινου νομίσματος

Στην παρούσα ανακοίνωση περιγράφεται η χρήση του χάλκινου νομίσματος για την πληρωμή των σιτηρεσίων των στρατιωτών. Μετά από μία σύντομη ανάλυση χωρίου των Οικονομικών που αποδίδονται στον Αριστοτέλη και περιγράφει τον τρόπο με τον οποίο πραγματοποιούνταν οι πληρωμές αυτές, αναφέρονται οι όροι που αποδίδουν τις δαπάνες αυτές, παρατίθενται οι χάλκινες νομισματοκοπίες των βασιλέων της Μακεδονίας και η χρήση τους στην Μητροπολιτική Ελλάδα και την Θράκη εντός συγκεκριμένου ιστορικού πλαισίου. Επί πλέον εξετάζονται και τα χάλκινα νομίσματα Σελευκιδών και Πτολεμαίων που ανευρίσκονται εκτός των ορίων των βασιλείων τους και ερμηνεύονται με τον αυτόν τρόπο. Τέλος ακολουθεί η περιγραφή της στρατιωτικού τύπου εικονογραφίας των εκδόσεων των βασιλέων της Μακεδονίας και άλλων στρατιωτικών ηγετών και συνδέεται η εισαγωγή του χάλκινου νομίσματος με την συγκεκριμένη στρατιωτική δαπάνη.

SELINI PSOMA

*Coining for military exigencies:
The introduction of bronze coinage*

This paper examines cash payments for rations and the types of bronze coinages minted to make these payments. It analyses a passage in the *Economica* attributed to Aristotle, which describes the introduction of a bronze coinage designed to pay the *sitarchia* (*siteresion*, *sitonion* etc.) and provides a study of the terms used to denote these payments. It examines the diffusion of Macedonian Royal Currencies in Thrace and Mainland Greece, the places where bronze currencies of the Ptolemies and the Seleucids are found in Thrace and Mainland Greece and studies the military iconography of these coinages. It describes the major innovation in the use of bronze coinage during the Hellenistic period, which is the minting and distribution of bronze coinage by military officials acting on their own authority, and relates the introduction of bronze coinage with cash payments for rations to soldiers.